

1807 Ingebruikname van het Katwijkse Kanaal en de uitwateringssluizen waardoor Rijnland een sterk verbeterde uitwatering op de Noordzee verkrijgt. [ordner 2002-I]

1808 Droogmakingsplan van Arie Blanken Jansz. Zijn plan is in feite een vervolmaking van het plan van Klinkenberg en Goudriaan uit 1769. [W22]

1817 Geboortjaar van mr. J.P. Amersfoordt, de latere burgemeester van Haarlemmermeer en heemraad van de Haarlemmermeerpolder. [W31]

1819 Op 1 april geeft Koning Willem I aan Van Lynden van Hemmen, Repelaar van Driel en Roell toestemming om een onderneming van droogmaking van de Haarlemmermeer als eene volkomen private particuliere zaak" te starten.

In "Vaderlandsche Letteroefeningen" van november 1819 verschijnt een vernietigende boekrecensie over de "Verhandeling over het Haarlemmer – Meer" door Jonkheer mr. J.C. Baron du Tour, Lid van de Ridderschap en van de Staten der provincie Holland. Aan het slot van de recensie staat: "Wij doen gaarne hulde aan den ijver van den Heer Baron du Tour, en zijn verre af, van aan zijn H. Ed. alle bevoegdheid te ontzeggen, om over de onderwerpen te schrijven, welke hij doorgaans ter hand neemt,; doch het doet ons waarlijk leed, dat wij telkens zijne overhaasting, zijn gebrek aan orde, zijn overbodig afschrijven van anderen, en zijn onnauwkeurigheid ten aanzien van taal en stijl, moeten opmerken".

[W32]

1820 J. Engelman brengt zijn "Verhandeling over de droogmaking van het Haarlemmermeer en aangelegen Veenplassen" in boekvorm uit. Deze verhandeling fungeerde ook als inzending op de door de Haarlemsche Maatschappij der Wetenschappen in 1819 uitgeschreven prijsvraag. De andere inzending is die van Baron du Tour.

1821 Van Lynden van Hemmen biedt zijn plan aan Koning Willem I aan. Onderdeel is het graven van een Ringvaart. Verder zouden er voor de scheepvaart zes sluizen in de Ringdijk nodig zijn. Van Lynden van Hemmen wil het meer droogmaken met stoommachines. Hij is de eerste ontwerper die het toepassen van stoommachines in zijn beschouwingen betreft. Een punt dat nog niet eerder goed aan de orde kwam is de tijd benodigd voor het droogmaken van het Meer met molens. Blanken Jansz. kwam met zijn berekeningen uit op 10 jaar!

Van de hand van Van Lynden van Hemmen verschijnt een uitstekende verhandeling over de droogmaking van het Haarlemmermeer.

In dit boek geeft hij onder meer een overzicht van de kosten van onderhoud van de "Meerwerken" van Rijnland, waaronder beschouwing e.d. ter beteugeling van Het Meer. Het gaat om een totaalbedrag over de jaren 1771-1819 van f 962.304, 13. Voor die tijd een enorm bedrag. [W34/HM135+136]

1829 Alexandre de Stappers maakt een droogmakingsplan. Het gaat uit van de aanleg van een afwateringskanaal vanuit het Haarlemmermeer naar de Noordzee, om het Meer zodoende op natuurlijke wijze leeg te laten stromen. De drooggevallen gronden zouden als één groot bos ingericht moeten worden. [W35]

1831 Op 15 oktober vraagt Jacobus Haefkens de koning toestemming om een "Maatschappij tot droogmaking van de Haarlemmermeer" op te richten. Hij krijgt toestemming voor de oprichting onder voorwaarde dat de maatschappij binnen zes maanden op eigen rekening opgericht zou zijn. Dit gebeurt niet. [W20]

Het eiland Abbenes (betekenis: "drassig land, behorende aan de abt") is door de eeuwen heen een eiland geweest. Het is in 1831 ingekrompen tot 50 hectare.

1836 Twee zware stormen op 29 november en 26 december jagen de schuimende golven van het Haarlemmermeer op tot aan de stadspoorten van Amsterdam en Leiden.

De Oosterstorm met Kerstmis zorgt voor een overstroming van 7.500 hectare land en zet de straatweg tussen Oegstgeest en Sassenheim twee etmalen diep onder water.

De rijksoverheid neemt zijn verantwoordelijkheid. De steeds weer kerende vernieling van eigendommen door het water wordt niet langer getolereerd.

In het chronologisch overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen der stad Haarlem staat bij 29 november 1836 geschreven: "Hevige stormen uit het zuidwesten, waardoor groote schade aan schoorsteenen, muren, enz., en ook aan den Hout is toegebracht. Er hebben onderscheidene doorbraken plaats gehad, en onder anderen heeft het

Haarlemmermeer alles onder Sloten en Osdorp, van den Overtoom af tot Halfweg Haarlem, en langs den geheelen Haarlemmerweg onder water gezet, waardoor veel vee verdrongen en de gemeenschap tusschen Haarlem en Amsterdam eenigen tijd gestremd is geweest”.

Uiteindelijk geven de stormen en daaruit voortvloeiende overstromingen aanleiding tot nieuwe activiteiten die resulteren in het ontwerpen en realiseren van het definitieve plan.

Overwogen wordt om het Spieringmeer niet in de inpoldering op te nemen, wel het Kagermeer.

Ook wordt in eerste instantie nog steeds gedacht aan de toepassing van windmolens, in totaal 79 stuks, naast drie stoommachines met vijzelopmaling. Twee aanpassingen bepalen de huidige topografie van de Haarlemmermeerpolder. Het Spieringmeer wordt in de droogmaking opgenomen en het droogmaken en het drooghouden zal door stoomenergie via de drie gemalen geschieden. Verder zijn secundaire maar essentiële onderdelen van het project, de verbetering van de uitwateringsluizen te Katwijk en de bouw van stoomgemalen te Spaarndam en Halfweg. Omdat het Haarlemmermeer zou wegvallen als waterberging moest de afwateringscapaciteit voor Rijnlands boezem vergroot worden. [W70]

1837 Koning Willem I benoemt een staatscommissie met de opdracht om hem binnen enkele maanden een droogmakingsplan en een kostenbegroting voor te leggen.

Uitgangspunt is, niét zoals in het verleden landwinning, maar bescherming van de omgeving. Deze commissie telde drie waterstaatsingenieurs in haar gelederen: inspecteur D. Mentz, M.G. Beijerinck, en P.T. Grinwis.

Al in oktober komt het eindrapport van de commissie op tafel. Elementen waren: verbetering van de afwatering, aanleg van een Ringdijk, bemaling met 79 grote windmolens en drie kleine stoomgemalen. Kosten: 8,5 miljoen gulden.

Het voorstel van de commissie is een synthese van de vele eerdere plannen die al vanaf de 17e eeuw waren gemaakt. De commissie laat één belangrijke kwestie open, de vraag of bij de droogmaking gebruik moet worden gemaakt van stoombemaling of van windbemaling met molens. Stoombemaling was aanmerkelijk duurder. Mentz had ook niet alle vertrouwen in de capaciteit van stoommachines. Buitengewone regenval en grote kwel zouden alleen door windmolens kunnen worden opgevangen.

Het plan wordt aangenomen “behoudens het nemen van eenige proeven ten aanzien van het min of meer voordelige eener bewerking door middel van stoomwerktuigen”.

Een andere in 1837 ingestelde commissie (leden: Mentz en M.G. Beijerinck, G. Simons en G.M. Roentgen) onder leiding van de inspecteur van de Waterstaat D. Mentz krijgt de opdracht te onderzoeken of het mogelijk is om het Haarlemmermeer alleen met stoomkracht droog te malen.

Simons en Roentgen zijn in tegenstelling tot de waterstaatsingenieurs voorstander van droogmaking door stoombemaling. Zij wijzen op het vermogen van grote stoommachines, waarmee grote schaal-en daarmee kostenvoordelen kunnen worden behaald. Een tweede commissie, mét M.G. Beijerinck, maar zonder Mentz rapporteert in 1840. [W37]

1838 Het voorstel tot droogmaking van het Haarlemmermeer wordt aangeboden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal en verworpen omdat het gekoppeld is aan andere voorstellen, (aanleg van de spoorlijn Amsterdam-Arnhem) welke met de droogmaking niets te maken hebben.

Nicolaas Beets dicht “De Aalsmeerder Boer”: “Grote plas, grote plas, ik wou dat je drooggemalen was”. [ordner 2002-I]

1839 De Zuid-Hollandse Zuidplaspolder, ter grootte van circa 4.000 hectare, valt in dit jaar door stoombemaling droog. Dit is de eerste maal dat stoombemaling bij de droogmaking van een polder wordt toegepast.

Op 22 maart is de totstandkoming van de Wet van 22 maart 1839, Staatsblad no.7, waarbij tot het bedijken en droogmaken van het Meer wordt besloten. Dit (tweede) wetsvoorstel inzake de droogmaking van het Haarlemmermeer wordt met bijna algemene stemmen aangenomen.

De Koning tekent dezelfde dag nog de wet inzake een geldlening van 8 miljoen gulden voor de kosten van de bedijking en droogmaking van het Haarlemmermeer.

De kamerdebatten die over deze zaak gevoerd worden zijn kleurrijk. De één wil de droogmaking aan particulieren overlaten. Een ander heeft gemoedsbezwaren en vreest God's toorn, zo men tegen de natuurelementen in zou gaan. Sommigen vinden de kosten te hoog of zijn bang dat door de droogmaking de omliggende gemeenten geen goede waterlozing zullen hebben.

Op 22 mei 1839 wordt de Staatscommissie van Beheer en toezicht over de droogmaking benoemd.

De commissie wordt onder meer samengesteld uit ambtenaren, afgevaardigden van de provincie, van Rijnland en een aantal deskundigen, (waaronder Ir. M.G. Beijerinck, hoofdinspecteur van de Waterstaat in Zuid-Holland en P.T. Grinwis, later aangevuld door de waterstaatsingenieurs P. Kock, F.W. Conrad en J.A. Beijerinck). Voorzitter wordt de Staatsraad mr. F. van der Poll.

Jonkheer mr. D.T. Gevers van Endegeest is zijn opvolger in 1840.

De commissie zou vele malen van bezetting en samenstelling veranderen.

De commissie gaat aan de gang met het verbeteren van de afwatering en het uitvoeren van de vele onteigeningen die noodzakelijk zijn om de Ringvaart te kunnen graven.

J.A. Beijerinck was van grote betekenis voor Haarlemmermeer. Opgeleid door zijn broer Marinus Gijsbertus kreeg hij als uitvoerder te maken met het belangrijke droogmakingsproject van de Zuidplas (1839). Jan Anne had ook in de U.S.A. ervaring opgedaan en een reputatie opgebouwd op het gebied van droogmakerijen en het in cultuur brengen van uitgestrekte moerassen. In 1840 versterkt hij de commissie. Hij ontwerpt een deel van de Ringvaart en leidt de uitvoering van dit plan.

Hij schetst het plan voor de beide stoomgemalen ter ontlasting van Rijnlands boezem te Spaarndam en te Halfweg en is

verantwoordelijk voor uitvoering en onderhoud van deze machines.

Zijn bouwkundige talent bewijst hij met de ontwerpen voor de gebouwen die waren bestemd voor de stoomgemalen Leeghwater, Lynden en Cruquius. Ook deze geesteskinderen worden onder zijn leiding gebouwd en de eerste jaren na de voltooiing onderhouden. Deze gemalen worden omschreven als “meesterstukken van technische vaardigheid”. Hij ontwerpt de bruggen, wegen en waterleidingen voor het project. Tenslotte stelt hij het verkavelingsplan op van de drooggevallen Haarlemmermeerpolder en ook nu voert hij de regie bij de uitvoering van dit plan.

[W38 en 39 en 40]

1840 Het Haarlemmermeer is vlak voor de droogmaking 16.850 hectare groot.

In april vindt de eerste aanbesteding voor de aanleg van gedeelten van de Ringdijk bij het Nieuwe Meer en aan de Kaag plaats. Bij het graven van de Ringvaart wordt zoveel mogelijk de bestaande oever gevolgd. Soms zijn uitsnijdingen noodzakelijk, zoals bij de Lisserbroekpolder, de Huigsloterpolder en bij Vijfhuizen.

[HM 109]

Op 5 mei steekt F. Van de Poll, staatsraad, oud-burgemeester van Amsterdam en lid van de Tweede Kamer, de eerste spade voor het graven van een Ringvaart in de grond achter hoeve Treslong bij Hillegom. Dit was de officiële start van de droogmaking. Vanaf deze datum werken duizenden arbeidskrachten met schop en spade aan de totstandkoming van de ruim 60 km. lange Ringdijk en Ringvaart.

[ordner 2002-I]

Koning Willem II besluit aan het eind van dit jaar, op basis van rapportage van de ingenieurs A. Lipkens, G. Simons en M.G. Beijerinck, dat stoom de beweegkracht zou zijn van de werktuigen benodigd voor de droogmaking. [ordner 2002-I]

Het formele besluit volgt in 1843.

Het rapport gaat uit van het algemeen erkende beginsel dat de werktuigen van de droogmaking tevens tot drooghouding moeten dienen, en dat het voordeligst zou zijn alleen werktuigen van zulk vermogen te gebruiken als de droogmaking vereiste.

Het rapport ademt de visie van Simons, die een voorstander van stoombemaling is. In een systematisch betoog worden gegevens over neerslag, verdamping en de benodigde bemalingscapaciteit bij droogmaking en drooghouding op een rij gezet, de capaciteit van beide typen bemaling naast elkaar geplaatst en een kostenvergelijking gemaakt. De conclusies zijn overtuigend: stoombemaling verdient in technisch en economisch opzicht de voorkeur. Ook Beijerinck is, na een studiereis in Engeland, van de stoomtechnologie onder de indruk geraakt.

Aan het einde van het jaar volgt Jonkheer mr. D.T. Gevers van Endegeest de staatsraad mr. F. van de Poll op als voorzitter van de Commissie van Beheer en Toezicht over de droogmaking van het Haarlemmer-Meer.

De stad Leiden vraagt om een schadevergoeding van bijna één miljoen gulden voor de derving van inkomsten uit de verpachting van viswater in het Haarlemmermeer. Leiden had het visserijrecht op het Meer namelijk al sinds onheugelijke tijden.

1842 De commissie van beheer en toezicht tracht tot een ontwerp voor een stoomgemaal van 350 pk. te komen, gebaseerd op de constructie en uitvoering van de stoomwerktuigen welke in Cornwallis, Engeland, worden gebruikt voor het uitpompen van water uit de mijnen.

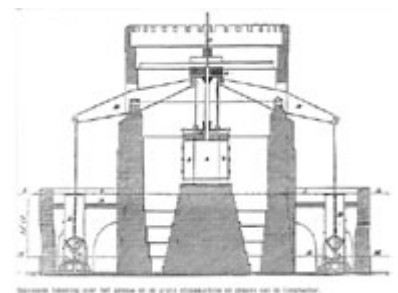
Dit machinetype combineerde een hoog rendement met grote zuinigheid.

De Engelse ingenieurs Joseph Gibbs en Arthur Dean leveren tekeningen van de gewijzigde zogenaamde Cornish Engine, niet op dompelaarspompen, maar op zuigpompen toegepast.

De ingenieur van de Waterstaat J.A. Beijerinck (1800-1874) de jongere broer van Ir. M.G. Beijerinck (1787-1854), lid van de commissie van beheer en toezicht, maakt het bestek voor het gemaalgebouw.

De stijl van gemaal De Leeghwater en de beide andere gemalen is te kenmerken als vroeg neo-gotisch. Het is een fraai voorbeeld van het opkomen van de met name uit Engeland afkomstige industriële bedrijfsgebouwen-bouwtrant: monumenteel door toevoegingen, die niet direct functioneel zijn, maar wel het belang van het gebouw benadrukken.

Waarom Ir. J.A. Beijerinck voor dit ontwerp kiest is niet bekend. Dat neo-gotiek werd toegepast hangt overigens wel samen met met de Engelse technische origine van de plannen en het feit dat Koning Willem II een groot aanhanger was van deze in Engeland toen zeer populaire bouwtrant. Bovendien was deze stijl nieuw en modern en dat waren de gemalen toen immers ook. De pompen worden door Dean, naar aanwijzingen van Lipkens ontworpen. [W48]

1843 In januari wordt aan de zuidzijde van de Ringvaart bij het dorp De Kaag begonnen met de bouw van een stoomgemaal. Er wordt een “plemdijk” aangelegd en een bouwput gegraven tot 7 m –A.P. en drooggemaakt. Hierin heit men 1.000 dennen palen en 400 eiken stammen waarop de zware balken, voor de vloer komen te rusten.

De aanbestedingssom bedraagt 161.000 gulden. De plaats van het gemaal wordt gekozen omdat het daar uitgeslagen water het vlugst kon wegvloeien naar het Katwijkse Kanaal.

[W43 en 46]

Bij Koninklijk Besluit wordt bepaald dat de droogmaking en drooghouding van het Haarlemmermeer zal geschieden door de aanwending van stoomkracht.

Op zaterdag 15 juli 1843 wordt door Gevers van Endegeest de symbolische eerste steen gelegd "aan het gebouw, hetwelk een der groote werktuigen, bestemd tot het uitmalen van het water zal bevatten, en hetwelk, naar den bekenden eersten ontwerper van een plan tot droogmaking van dien uitgestreken waterplas, den naam van Leeghwater zal dragen".
Van deze bijzondere gebeurtenis wordt uitvoerig verslag gedaan in de Opregte Haarlemsche Courant van 18 juli 1843.

Na langdurige onderhandelingen worden de stoommachine en 11 pompen en buizen bij de fabrikanten Fox en Co. en Harvey en Co. in Cornwallis besteld. Uit oogpunt van Nederlandse werkgelegenheid worden de 11 balansen (elk 10 meter lang en 10.000 kg. Zwaar) en de stoomketels besteld bij Paul van Vlissingen en Dudok van Heel te Amsterdam (later Werkspoor). Totale kosten: f 207.050,00.

[W49]

Om aan te geven hoe groot de cilinder voor het stoomgemaal Leeghwater was is in het boek "Stoombemaling in Nederland 1770-1870" van K. van der Pols en J.A. Verbruggen op pagina 102 een reusachtige kapotte cilinder op zijn kant te zien, met daarin een paard en wagen met daarop twee mannen. De tekst bij de foto luidt: "De wrak gegoten lagedruk-cilinder voor De Leeghwater, zoals die bij Harvey & Co. in Hayle lag tot de sluiting van de gieterij in 1903. Voor dit gietstuk van circa 22.000 kg. Waren 3 smeltovens nodig. Toen in augustus 1843 het moment van gieten aanbrak, kon één van de ovens niet tijdig afgestoken (geopend) worden, zodat het gietstuk mislukte. Men heeft toen vermoedelijk een halfslachtige poging gedaan om het stuk op te blazen (vandaar het bovenin zichtbare gat) en waarschijnlijk is het in de gieterij nog gebruikt als wand voor een gietput. Later lag het buiten, en werd het een bezienswaardigheid...".

De bouw van het gemaal De Leeghwater verloopt niet altijd even voorspoedig: lange levertijden, soms gebrekkige communicatie met de Engelse fabrikant en met Dean, vorstschade etc.

Op 1 oktober verschijnt het eerste deel (van drie delen) van het boek van de voorzitter van de droogmakingscommissie Gevers van Endegeest, getiteld "Over de droogmaking van het Haarlemmer-Meer", (voltooiing in 1860).

Dat de droogmaking van het Haarlemmermeer ook werd gezien in het licht van de verdediging van Amsterdam wordt duidelijk in de redevoering van kamerlid Gevers van Endegeest op 18 december in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Op die dag is het vervolg van de beraadslagingen over het wets-ontwerp, betrekkelijk de kosten voor de droogmaking van het Haarlemmermeer, aan de orde

1844 Door de droogmaking van het Haarlemmermeer wordt de boezem van Rijnland enorm veel kleiner. Daarom is het nodig om Rijnland in staat te stellen de verkleinde boezem veel sneller dan voorheen op zee af te tappen en in tijden van droogte zoet water in te laten.
Daarom wordt de sluis te Katwijk vergroot met twee openingen tot vijf, terwijl ook het toevoerkanaal wordt verbreed en van bochten ontdaan.

[W255+W68+kaart Rijnl.1631]

1845 De Ringvaart is gegraven en de Het Meer kan drooggemaakt worden. Proefstoomgemaal De Leeghwater Het duurt vervolgens enige dagen heeft, dat én de zuiger van de machine In september vind de eerste beproeving van De Leeghwater plaats.

In 1845 bezoekt Willem II vergezeld van zijn 3 zonen het gemaal. Ze zien het gemaal in volle werking. Het gemaal wordt van proefwerktuig tot modelstoomtuig bevorderd, waarnaar beide andere nog te bouwen gemalen (met enkele wijzigingen) zouden worden ingericht.
In het najaar van 1845 wordt gemaal Leeghwater in werking gesteld. Het gemaal had eigenlijk in het voorjaar van 1844 gereed moeten zijn.
Het Spaarne wordt verdiept vanwege de verkleining van Rijnlands boezem en de noodzaak van een goed boezembeheer.
Daarnaast wordt in Spaarndam een grotere sluis gebouwd en komt stoomgemaal Spaarndam gereed.
[ordner 2002-I]
Overlijdensjaar van Frederik Godard Baron van Lynden van Hemmen.

Ringdijk aan de binnenzijde hiervan opgeworpen. [W60]

maakt op 22 juli zijn eerste slag.
voordat men de werking dusdanig onder controle én de pompen goed op elkaar zijn ingesteld.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

Droogmaking van het Haarlemmer-Meer.

VERPACHTING.

DE COMMISSIE VAN BEHEER EN TOEZICHT OVER DE DROOGMAKING VAN HET HAARLEMMER-MEER, verwittigt den Gegadingsden, dat op Vrijdag den 22sten Mei 1846, des voormiddags ten elf ure, te Haarlem op het Raadhuis aldaar, onder nadere goedkeuring, zal worden overgegaan, tot de Verpachting:

Van het Jagen van Schepen, Vaartuigen en Vloten door het Spaarne, door het Nieuwe Meer van den Overtoom tot aan de Ringvaart van het Haarlemmer-Meer en door die Ringvaart zelve; ingaande met den dag der goedkeuring en eindigende met den laatste December 1850, en zulks tegen zoodanig Tarief als de gegadingsden zullen vermoenen te behoeven, om aan het bij de Voorwaarden der Verpachting bepaalde te kunnen voldoen.

De Verpachting zal geschieden bij inschrijving en opbod in tien Perceelen, bij het uur afstand, met één paard en wipels met zoodanige vereeniging van perceelen, als noodig zal worden bevonden.

De Voorwaarden der bovengemelde Verpachting zullen behalve aan het lokaal van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken te 's-Gravenhage en aan die van de Gouvernemeten van Noord- en Zuidholland te Haarlem en te 's-Gravenhage, ter lezing liggen op alle zoodanige plaatsen alwaar gewoonlijk diergelijke Voorwaarden ter lezing gelegd worden.

Nadere informatien zijn te bekomen bij den Heer Hoofd-Ingénieur, Lid der Commissie M. G. BEHEERSCHE te 's-Gravenhage, en bij de Ingenieurs P. KOCK te Haarlem en J. A. BEHEERSCHE, te Leiden.

**De Commissie voornoemd,
GEVERS VAN ENDEGEEST.**

De Afzending, en afzender (ook Drukker), April 1846.

1846 Na uitvoerige proeven besluit de Commissie van beheer en toezicht op 9 maart tot de bouw van twee nieuwe gemalen.
In het najaar worden de contracten voor de bouw van de gemalen De Cruquius en De Lynden getekend. Ook deze gemalen werden met aanzienlijke vertraging afgeleverd.

[W75]

De commissie van beheer en toezigt over de droogmaking van het Haarlemmer-meer “verwittigt de gegadigden dat op 22 mei 1846 in het raadhuis te Haarlem zal worden overgegaan tot de verpachting: Van het jagen van schepen, vaartuigen en vloten door het Spaarne, door het Nieuwe Meer van den Overtoom tot aan de Ringvaart van het Haarlemmer-Meer en door die Ringvaart zelve; ingaande met den dag der goedkeuring en eindigende met den laatsten December 1850...”. [W59]

1847 Eerste steenlegging voor de bouw van de gemalen Lynden en Cruquius. Deze gemalen krijgen ieder 8 pompen.

Beide gemalen zijn op detailpunten verbeterd en door een grote stijging van de ijzerprijzen veel duurder. Door de Commissie van Beheer en Toezicht wordt met Rijnland een overeenkomst gesloten inzake de afsluiting van het Meer.

[W61 en 72]

Naar aanleiding van het Koninklijk Besluit van 10 juli 1847 over de gehele afsluiting van het Meer door de Ringdijk wordt op 19 juli te Den Haag de overeenkomst getekend tussen de Commissie van Beheer en Toezicht over de droogmaking van het Haarlemmermeer en het Hoogheemraadschap van Rijnland.

Onderdeel van deze overeenkomst is onder meer het bundergeld, lozing op de wateren van Rijnland etc.

Aan de start van de bouw van gemaal De Cruquius wordt een feestelijk tintje gegeven blijkt uit de brief van J.A. Beijerinck aan de commissie van beheer en toezicht over de droogmaking van het Haarlemmermeer: “Ofschoon de aanvang der metselwerken tot optrekking van het Stoomgebouw De Cruquius om bekende redenen met geene byzondere plegtigheden zou vergezeld gaan, had ik evenwel het genoeg op mijne aanvraag, van Uwe Commissie de vergunning te ontvangen om het werkvolk op de wijze als zulks bij den Lijnden was gebeurd, bij die gelegenheid op eenige spijs en drank te onthalen. De metzelwerken den 28e dezer des namiddags aangevangen zijnde, gaf ik toen het werkvolk te kennen dat zij den volgende avond na schaftijd op last der Commissie voor Rijks rekening, in de Kalkloods zouden onthaald worden, welk bericht met vreugde werd ontvangen.

Na daartoe de nodige schikkingen te hebben gemaakt kwamen de werklieden den 30e des avonds te 7 uur, ten getale van 120 man in de gemelde loods bijeen waar aan ieder hunner achtereenvolgende, ruim een kan oud bier, een tarwen brood van een half pond benevens kaas en een halve flesch wijn werd uitgereikt, al hetgeen onder betuigingen van dankbaarheid en met dezelfde gepaste vrolijkheid als aan de Lijnden is genuttigd en welk feest ook verder zonder eenige de minste ongeregelde of tijdverzuim is afgelopen. Ik heb de eer hierbij aan de Commissie over te leggen eene nota der deswegen gemaakte kosten, ten bedrage van 78,17 benevens vijf kwitantien tot staving der gedane uitgaven”.

Vele vissers, die in het midden van de 19e eeuw hun brood verdienen met het vissen op het Haarlemmermeer, zien zich genoodzaakt een andere baan te vinden.

Hermanus van Schooten schrijft op 2 februari 1847 aan de commissie van beheer en toezicht over de droogmaking van het Haarlemmermeer dat hij, van beroep visser en lantaarnopsteker, aan het Zuider Spaarne, wonende te Zuid Schalkwijk, graag brugwachter wil worden op de rolbrug in de Vijfhuizerpolder. Zijn verzoek wordt afgewezen omdat hij “reeds te ver gevorderd van jaren is en wegens zijn tegenwoordige beroep niet tot die arbeidende klasse behoort, die geschikt is tot krachtiger handen-of lichaamsarbeid” die nodig is voor dit beroep.

De vissers J. van der Duijn Jzn., Arend Vreeken, Jan Wm. Spaargaren, Jan Spaargaren en I. Hardenberg geven de commissie “met de meest verschuldigde eerbied te kennen, vissende in de Haarlemmermeer, dat zij ten vriendelijkste aan de Heere der commissie verzoeken, om het gaatje in de Ringdijk bei de Nieuwemeer open te houden, tot dat de Oudewetering en Sparen moet worden dichtgemaakt. Wij hebben niet kunnen bemerken mijne Heeren, dat er eenige schaden veroorzaakt zijn, zoolang dit gaatje open is geweest. Het heeft in ons belang, de visscherij veel ondersteunt, de waterweg voor de vissers, aanmerkelijk verkort, hun in staat gesteld met de gevangen visch behoorlijk levendig thuis te komen en hun een wijkplaats aangewezen, waar in men veilig voor storm en wind vluchten kan. De reparatie van het bruggetje over gemeld gaatje gelegen, nemen de ondergetekende gaarne voor hun rekening...”.

De vergoeding voor reis-en verblijfskosten voor de heer Husband, wonende in Engeland en één van de deskundigen betrokken bij de plaatsing van de uit Engeland afkomstige stoommachines wordt verhoogd met 400 gulden tot 1000 gulden per jaar.

1848 Na tweeneenhalf jaar onderhandelen met het Hoogheemraadschap van Rijnland over de waterstaatkundige aspecten verbonden aan de afsluiting van het Meer, wordt het op 29 mei daadwerkelijk afgesloten van Rijnlands boezem. De insluiting wordt voltooid door ook de openingen te dempen die voor de scheepvaart nog in de dijk gelaten werden.

Het Meer is afgesloten en de schepen moeten voortaan de Ringvaart volgen waar ze veel minder gebruik kunnen maken van de wind. De schepen moeten bij windstilte of tegenwind “gejaagd” of getrokken worden.

Uit de met vaarten en tochten doorkruiste Haarlemmermeerpolder is het niet mogelijk om in de Ringvaart te komen. Pas in 1895 zal er een sluis aangelegd worden.

[W64 en 69]

Op 7 juni start De Leeghwater met de droogmaking van het Meer.

In december komt de bouw van gemaal Lynden gereed. De kosten bedragen 542.239 gulden. De sterk gestegen metaalprijzen maken de bouw van zowel De Lynden als De Cruquius veel duurder. De leverancier van het eigenlijke stoomwerktuig en de pompen van De Lynden was de Engelse fabriek Fox en Co. en de leverancier van de overige delen van de stoomwerktuigen en de balansen en de ketels zijn evenals bij de Leeghwater de Hollandse fabrikanten Paul van Vlissingen en Dudok van Heel te Amsterdam. Zes stoomketels van ieder 9 meter lengte zorgen voor de energie ten koste van grote hoeveelheden kolen. Het gemaal De Lynden wordt volgens hetzelfde bouwkundige ontwerp van J.A. Beijerinck gebouwd als het gemaal Cruquius. De stijl is

vroeg neogotisch. De aannemer is de firma De Laat uit Dordrecht. De Lynden wordt gebouwd ongeveer 300 meter ten oosten van het Lutkemeer onder Sloten. Het gemaal krijgt op basis van de ervaringen met De Leeghwater geen 11 maar slechts 8 pompen. Bijkomend voordeel hiervan is dat deze aanpassing de machine minder topzwaar maakt en er meer werkruimte komt wat de veiligheid van de werknemers vergroot.

Aan de reeds bestaande gewoonte om geldelijke bedragen van bezoekers van gemalen in een bus te storten en te besteden aan zieken en gewonden wordt in dit jaar uitbreiding gegeven door de instelling van een zogenaamd hulpfonds voor personen in dienst bij de Haarlemmermeerpolder. Alle medewerkers dragen verplicht 5 cent per verdiende gulden bij.

Tijdens de droogmaking van het Meer zijn de gemalen een bezienswaardigheid van de eerste orde. Op vaste dagen kon het publiek de gemalen bezichtigen en regelmatig leidden leden van de Commissie hoge binnenlandse en buitenlandse gasten rond.

1849 Stoomgemalen De Lynden en De Cruquius beginnen met de droogmaking van het Meer op respectievelijk 30 maart en 19 april. Bouwkosten van de Cruquius: 554.376 gulden.

Lynden wordt vernoemd naar Frederik Godard Baron van Lynden van Hemmen, een telg uit een adellijke familie, wiens in 1821 gepubliceerde boek "Verhandeling over de droogmaking van het Haarlemmermeer" ondanks de tegenwerpingen van zijn tijdgenoten, en na vele verbeteringen en aanvullingen, uiteindelijk het uitgangspunt wordt voor het uitgevoerde droogmakingsplan. [W67]

De drie gemalen werken over het algemeen bevredigend. Zij kunnen het werk aan, maar zijn bepaald niet storingsvrij.

De Lynden heeft het voordeel van de beste ligging, (de heersende windrichting – zuidwest – zorgt voor een goede aanvoer van polder-en een sneller afvoer van uitgemalen water), maar buitte dat niet uit.

Gemaal De Lynden heeft vrij veel technische mankementen. De Leeghwater staat uitgesproken ongunstig, en moet vaak "tegen de stroom in" malen.

De Cruquius voldoet uiteindelijk het beste, en maakt ook, zo blijkt uit de bronnen, de meeste pompslagen.

1850 Op 21 december tekent Koning Willem III de Wet tot uitbreiding van de lening van 8 miljoen tot bijna 10 miljoen. (9.916.344,80).

[ordner 2002-I]

De dichter Nicolaas Beets juichte in 1850" in het eerste van zes coupletten:

"Nu wordt de Slokop opgeslokt,
Nu raakt zijn rijk ten ende;
Nu ligt de grove waterreus
Zieltogend op zijn brede neus,
En jammert van ellende

1851 In januari slaat de machine van De Cruquius op hol en de oren van de gewichtbak , waaraan de balansen bevestigd zijn, breken af. De enorme schade wordt in slechts 3 maanden tijd hersteld.

In februari vallen de boorden van het Meer droog. De eerste boeren vestigen zich daar. Naarmate het water daalt volgen er meer.

[W70]

Het door P. Kock en J.A. Beijerinck ontworpen stoomgemaal te Halfweg wordt in de jaren 1851/1852 gebouwd als dubbel schepradgemaal en doet dienst van 10 oktober 1852 tot april 1977. In dat jaar wordt de functie overgenomen door het nieuwe gemaal, dat dichterbij het Noordzeekanaal ligt. Het door het stoomgemaal uitgeslagen water stroomt via twee uitwateringssluizen in de Spaarndammerdijk naar het IJ en later naar het Noordzeekanaal.

Door de droogmaking van het Haarlemmermeer gaat het waterbergend vermogen verloren en zou Rijnlands boezem extra belast worden met het uitgemalen water van de nieuwe polder. Omdat de natuurlijke lozing van de boezem via sluizen te Spaarndam, Gouda en Katwijk in de nieuwe situatie ontoereikend zou zijn, had het Rijk zich verplicht drie stoomgemalen te bouwen te Spaarndam (ontwerp: J.A. Beijerinck), Halfweg en Gouda. De gemalen te Spaarndam en Halfweg lozen op het IJ, dat toen nog in open verbinding staat met de zee. Als gevolg van de afdamming en de gedeeltelijke drooglegging van het IJ in 1872, als onderdeel van de aanleg van het Noordzeekanaal (geopend in 1876) en mede in verband met hogere eisen ten aanzien van de peilbeheersing, wordt rond 1880 voor rekening van Rijnland nog een vierde boezemgemaal en wel te Katwijk gebouwd.

De stad Leiden daagt de Staat voor de Amsterdamse rechtbank; zij wil 960.000 gulden schadevergoeding voor de derving van de visrechten. De eis wordt afgewezen.

1852 In het voorjaar komt de bodem van het Meer in zicht.

Op 1 juli is het Meer droog.

[W63]

Op 12 juli staat er op pagina 2 van de Opregte Haarlemsche Courant onder meer het volgende: "Lieden, die dezer dagen den ringdijk rondom het Haarlemmer-meer hebben

bewandeld, van de Leeghwater naar de Lynden en Halfweg, en van daar, langs de Cruquius, terug naar het eerstgenoemde pompwerktuig, hebben binnen deze uitgestrekte vlakte geen water meer kunnen bespeuren...".

[W73/ordner 2002-I]

Door de gemalen is in drie jaar en drie maanden tijd ruim 800 miljoen m³ water uit het Haarlemmermeer gepompt. Er zijn 14.004.032 pompslagen nodig om het karwei tot een goed einde te brengen.

Op 4 augustus staat er in de Staatscourant: "In de afgelopen maand Julij is het Haarlemmer-Meer door de werking der machines en de gunstige weersgesteldheid van het nog overgeblevende water ontlast, en alzoo droog geworden".

[W66]

Tijdens twee excursies op 29 juni op een sinds 1850 drooggelegde zandplaat tussen Sloten en de Lijnden onder leiding van professor F.A.W. Miquel en op 12 augustus op de sinds 1851 drooggevalle bodem nabij Cruquius onder leiding van Dr. D.J. Coster worden onder meer de volgende planten gevonden: moerasandijvie, zeezuring, rode ganzenvoet, watterus, ruwe bies, zachte witbol op beide plaatsen, blaartrekkende boterbloem, kleinbloemige basterd wederik, slijkgroen, viltige duizendknoop, greppelrus en krulmos alleen bij de Lijnden.

Alleen bij de Cruquius worden gevonden: moeraskers, muur, zandhoornbloem, zulte, klein kruiskruid, jacobskruiskruid, moerasmelkdistel, viltige duizendknoop, kleine brandnetel, grote brandnetel, grote waterweegbree, kleine lisdodde, gewoon struisgras, haver en tarwe.

In het "Jaarlijksch Verslag van den toestand der Gemeente Aalsmeer, ingevolge artikel 182 van de gemeentewet", opgemaakt op 30 maart 1853 staat over het jaar 1852 het volgende te lezen onder het kopje Toestand Armwezen: "Gunstiger toestand in 1852 dan in 1851 kan worden toegeschreven aan den zachten winter waardoor minder behoefte ontstond en velen nog in staat waren iets te verdienen. Hier kan worden bijgevoegd dat velen welke voor zwaar werk onbekwaam zijn, hun brood hebben verdiend met steenen en puin rapen uit het drooggemaakte Haarlemmermeer, welke daar in massa zijn verkocht zoodat het getal bedeeden in 1852 minder heeft bedragen dan in 1851".

In datzelfde verslag is ook nog iets te lezen over "de Gemeente politie" en "Verveening, jacht en visserij": "Aan het Haarlemmermeer wordt den dienst door de Marechaussee verrigt, welke wekelijks 4 a 5 malen de gemeente bezoeken. Men kan deze dienst thans voor voldoende rekenen, daar zich weinige werklieden in het Haarlemmermeer bevinden en de ingezeetenen over het algemeen zeer rustig zijn".

Over het andere onderwerp staat in het verslag: "De toestand van de jacht was zeer ongunstig: er waren weinig hazen in de polders, terwijl dezelve, evenals het waterwild, veel naar de drooggemaakte Haarlemmermeer trekken, alwaar niet gejaagd is. De visscherijen in de binnenwateren zijn zeer achteruit gaande: de visschers vroeger het Haarlemmermeer bevisschende, verzamelen zich nu in de binnenwateren, waar alles wordt af- (of zo men zegt) dood gevischt. Het toezicht hierop is uiterst moeilijk vooral met bepaling der grenzen van eigendom. Er zijn aangevraagd 32 grote en 32 kleine visch acten, terwijl 16 kosteloze vergunningen zijn uitgereikt".

De aannemers die eerst de dijken hebben aangelegd, sturen hun personeel nu de drooggemaakte polder in, om sloten te graven. Op oudejaarsavond wordt het graafwerk aan de Hoofdvaart voltooid.

Met de verkoop van de drooggevalle gronden wordt door de Staat nogal getreuzeld, waardoor het gebied moerassig, drassig, onbegaanbaar en slecht toegankelijk blijft. Er ontstaan oerwouden van wilde aan de bodem ontsproten planten. Er ontstaan ziekten als cholera, typhus en malaria.

Daarnaast zijn er vele andere problemen: de polder is te zuinig aangelegd, er is onvoldoende waterberging.

Verder ligt de grond er de eerste jaren door de slechte staat ongecultiveerd bij.

Er is veel criminaliteit. Boeven vluchten naar Haarlemmermeer omdat er nog geen officieel gezag is en vanwege de ontoegankelijkheid van het gebied.

De eerste bewoners lijden soms bittere armoede en hun gezondheid is vaak slecht. De kindersterfte is enorm hoog.

De jaren 1852-1870 worden omschreven als het tijdperk van de kolonisatie. Deze periode, beginnend bij de inbezitting van het nieuwe land en eindigend bij de aanvang van de grote internationale landbouwcrisis kan getypeerd worden als de moeilijkste maar wellicht ook meest interessante in de geschiedenis van de Haarlemmermeerpolder.

1852 Ten gevolge van het droogmaken van het Haarlemmermeer ontstaan er aan de mond van het Zuider Buiten-Spaarne zo veel ondiepten, dat de regering besluit om dit vaarwater in het vervolg van rijkswege op een behoorlijke diepte te houden.

[W78]

Op 16 augustus vindt de eerste verkoop van grond in de polder in het "Warmonder Tolhek" nabij Warmond plaats. De verkopen vinden plaats van augustus 1853 tot juli 1855. De opbrengst is twee keer zo hoog als de ramingen: gemiddeld 733 gulden de bunder. De uiteindelijke opbrengst van de grondverkoop bedraagt 9 miljoen gulden. De start van de verkoop is een jaar na het droogvallen van het Meer.

De totale kosten van de drooglegging, het graven van de vaarten en de sloten en de bijkomende werken, vergen een bedrag van 13 ½ miljoen gulden. Deze kosten probeert het rijk zoveel mogelijk te dekken uit opbrengsten van de verkoop van grond. Daarom blijft er ook zo weinig grond over voor algemene voorzieningen, zoals bijvoorbeeld de aanleg van wegen.

Na de verkoop van de gronden, in totaal 16.822 hectare, verdeeld in kavels van 1.000 bij 200 meter blijven er twee stukken van elk 16 hectare over voor de stichting van Kruisdorp en Vennepdorp. De dijken, wegen, vaarten en tochten nemen de resterende 1.586 hectare in beslag.

Nicolaas Beets uit zijn vreugde en dankbaarheid om het droogmaken van het Haarlemmermeer in het gedicht "Het Haarlemmermeer uitgemaalens":

"Nu kom eens uit uw graf,
Gij puik der Molenaars
En zak het Zuidersparen
Eens in een schuitje af!
Nu klim die dijk eens op!
Gij hoeft niet meer te vragen,
Uw vijand ligt verslagen,
Uw zielsvreugd stijgt ten top."

[W42]

G. Simons, één van de ingenieurs die samen met A. Lipkens en M.G. Beijerinck adviseerde "dat stoom de beweegkracht zou zijn van de werktuigen benodigd voor de droogmaking" publiceert zijn informatieve boek getiteld: "Over de stoomtuigen voor de droogmaking van het Haarlemmer Meer".

Cholera teistert voor het eerst de bevolking in de Meer.

[W82]

J. Bolkestein vestigt zich als eerste geneesheer in de polder.

1853 Ontstaan van de latere Hollandia Bron aan de IJweg. [zie ordner]

Afronding van de verkaveling van de Haarlemmermeerpolder.

Op 22 januari wordt in een noodkerk nabij Vijfhuizen de eerste predikatie gehouden voor de huisgezinnen van de polderwerkers.

Ook in dit jaar heerst de cholera.

Op 4 februari wordt de bouw van de eerste boerderij in de Meer aanbesteed. Deze boerderij komt te staan aan de Spieringweg, hoek Spaarnwouderweg. Eerste bewoner is C. Kroon. [W87]

Mr. J.P. Amersfoordt koopt op 18 mei 200 hectaren land in de Haarlemmermeerpolder nabij het dorp Sloten en bouwt er zijn modelboerderij.

[W31]

In november rapporteert opzichter A. van Riessen aan de droogmakingscommissie het volgende: "Het stoomwerktuig de Lijnden heeft in de afgelopen maand November 216 uren met 8 pompen dienst gedaan en met 7 pompen 408 uren en tezamen in dien tijd 210.181 slagen gedaan. De stilstand van 96 uren over de geheele maand is veroorzaakt door dien de kleine visschen in de aanvoersluis de inspuiting van condensatiewater belemmerde. Overigens werkt de machine bijzonder goed. De ketels zijn alle in een digten staat, de werking in de afgelopen maand strekt hiervan ten bewijs...".

1854 In dit jaar is sprake van de dreiging van een doorbraak van de dijk bij De Lynden. Er ontstaat een waterstroom aan het westelijk einde van de waterkerende muur. De Hoofdvaart wordt afgedamd en een kistdam in de Ringvaart gemaakt. Bij onderzoek blijkt dat het metselwerk van het ketelgebouw ten opzichte van de toren is gescheurd, waardoor het water via de zuigbuis voor ketelwatervoeding de polder weer binnestroomt. Ook later komen scheuren en verzakkingen nog regelmatig voor. [Ordner 2002-I]

Op 7 juni is er sprake van een regeling van de provinciale en gemeentelijke indeling van het grondgebied van het voormalige Haarlemmermeer.

Op 11 juli, Staatsblad no. 70, wordt de gemeente Haarlemmermeer bij Wet ingesteld.

Alle in de Haarlemmermeerpolder gelegen gronden, op de dorpsgronden na, zijn op 20 juli verkocht. De totale opbrengst is 8 miljoen. De droogmaking van het Meer had de regering 12 miljoen gekost.

Op 20 juli stelt het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland een Bijzonder Reglement voor de Haarlemmermeerpolder vast (goedgekeurd bij K.B. van 27 augustus 1855)

De provincie stelt een commissie in ter voorbereiding van de verkiezing van een bestuur voor de Haarlemmermeerpolder. De eerste verkiezingen vinden al in dit jaar plaats. Het eerste Bijzonder Reglement van het waterschap De Haarlemmermeerpolder wordt door de provincie Noord-Holland vastgesteld en door de Koning bekrachtigd.

De inzet van een zo groot mogelijk aantal pompen in de gemalen blijft ook na de droogmaking gewenst.

Daaraan draagt ook de verandering van de landbouw bij. Men stelt steeds hogere eisen aan het constant houden van het waterpeil. Het toenemend gebruik van landbouwmachines maakt langdurige drassige perioden onaanvaardbaar. Men streeft zelfs naar het wegmalen van elk wateroverschot binnen een week, (de daarvoor geldende 30-dagenregel wordt als verouderd beschouwd).

In de winter 1855-1856 zijn de lage delen van het nieuwe land voor de derde maal ondergelopen. De grond in de polder is nog verzadigd van het water, dat er eeuwenlang boven gestaan heeft en weigert ook maar een druppel water op te nemen. Het gevolg hiervan is in herfst en winter tot de rand (en dikwijls er ver over!) gevulde vaarten en sloten, soppige akkers, die de naam "moeras" eer aandoen en wegen die niet meer dan baggerpaden zijn.

Oprichting van de kiesvereniging "Gemeentebelang" met het doel bekwame adspirant- gemeenteraadsleden te selecteren. Een soortgelijke kiesvereniging, "Haarlemmermeer" geheten, wordt opgericht om hoofdingelanden voor de polder aan te wijzen.

Er is nog steeds sprake van een cholera-epidemie.

Op 20 juli te Amsterdam is de elfde en laatste verkoop van Haarlemmermeergronden. Bij alle verkopen is er 16,822 bunders en 57 roeden voor f 7.972, 400 verkocht, dus gemiddels voor f 478,00 per bunder.

In september wordt J.L. van den Burch de eerste dijkgraaf van de Haarlemmermeerpolder.

[W92]

Op 14 september wordt mr M.S.P. (Matthijs Samuel Petrus) Pabst (1818-1863) benoemd tot burgemeester van Haarlemmermeer met de bepaling dat hij zijn toenmalige betrekking van burgemeester van Heemstede, Bennebroek en Berkenrode tot 1 september 1856 zal mogen behouden. Daarna kiest hij voor Haarlemmermeer. Zijn bijnaam is Hein de Kruier omdat hij dronken polderjongens die hij langs de wegen van zijn gemeente vind aan zijn paard bindt naar hun huis sleept. Dagelijks rijdt Pabst per rijtuig van en naar Heemstede, waar hij woont op de buitenplaats Meer en Bosch. In 1863 overlijdt hij daar op 45-jarige leeftijd. Tot zijn vroege dood heeft hij strijd gevoerd met de Oostindisch dove regering die bijzonder weinig, en een uiterst conservatieve gemeenteraad die nagenoeg niets voor de gemeente overheeft. Pabst heeft in de raad één vriend: het raadslid Amersfoort, vooruitstrevend als hij, en dynamischer nog.

In het najaar wordt een commissie gevormd voor de godsdienstige belangen van de protestantse inwoners van Haarlemmermeer. Hiertoe wordt gerekend de bevordering van de kerkenbouw in Haarlemmermeer.

Op 5 oktober vinden de eerste verkiezingen plaats van leden van de gemeenteraad. De eerste raadsvergadering is op 16 november.

In dit jaar wordt D. Eggink benoemd tot secretaris van de gemeente Haarlemmermeer. Dat blijft hij tot 1 oktober 1909. Dirk Eggink overlijdt op 1 juni 1911.

[W98]

Op 2 december wordt door de Commissie voor de Godsdienstige belangen der Protestantse bevolking in het midden van de gemeente de eerste godsdienstoefening gehouden, in een in bruikleen afgegeven loods, die als noodkerk is ingericht. Hierbij waren 600 mensen aanwezig.

1856 De bevolking in de Haarlemmermeerpolder bedraagt volgens het Chronologisch Overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen der stad Haarlem op 1 januari in totaal 1.843 zielen.

[W104/zie ook ordner 2002-I]

Op 17 januari vindt de eerste verkiezing van hoofdingelanden voor het polderbestuur plaats.

Pas 4 jaar na het droogvallen van het Haarlemmermeer wordt een polderbestuur benoemd. De eerste officiële bijeenkomst is op 15 februari 1856.

Op 14 mei neemt het polderbestuur de Haarlemmermeerpolder onder druk van minister Van Reenen over van de Commissie van Beheer en Toezicht met 11 tegen 6 stemmen. De dijkgraaf, J.L. van der Burch, stemt tegen. De overname van de polder van de rijkscommissie is, op z'n zachtst gezegd geen blijde gebeurtenis. Het bestuur van de polder krijgt de taak opgedrongen om de nog niet gerealiseerde droogmaking af te maken. De Ringvaart, de kaden, de wegen, de bruggen, de tochten, sloten, machines en de bemaling verkeren in zorgwekkende toestand. De Ringvaart is op verscheidene plaatsen als vaarwater te ondiep, de Ringdijk is hier en daar te laag aangelegd, het water overstroomt drie winters het land, sommige lengte-en dwarstochten zijn weer dichtgelopen met aarde, vele noodzakelijke sloten zijn nog niet gegraven. De waterberging van de polder, 1/30e in plaats van 1/14e waardoor het Rijk bezuinigde op de aanleg van de polder en meer grond kon verkopen, is veel te klein.

Het bestuur is bepaald huiverig om de polder over te nemen vanwege de schuldenlast die zou ontstaan door het in orde maken van de polder op punten waar het Rijk dit verzuimd had.

Het polderbestuur vergadert voorlopig op huize Zwanenburg te Halfweg.

In de eerste jaren van het bestaan van de polder worden vele verordeningen vastgesteld die de ingelanden in de polder er toe verplichten zo zorgvuldig mogelijk om te gaan met de waterhuishouding van de polder.

Er wordt in die jaren naar vermogen gewerkt aan het verdiepen van de watergangen, de verbetering van de Ringdijk en de wegen in de polder. Steeds weer blijken de gemalen niet bij machte om het peil in de polder zo laag te houden dat de landerijen ook in de winter droog blijven.

Ieder boer voert op eigen houtje zijn strijd tegen het water, zonder al te veel rekening te houden met de overlast die hij anderen door afdamming van zijn sloten en door het op eigen initiatief bemalen van zijn grond aandoet.

Het gewenste waterpeil in de polder zou nog geruime tijd een bron van onenigheid vormen tussen boeren op hooggelegen en op laaggelegen gronden. Door de voortgang van de techniek krijgt men pas rond 1920 de waterhuishouding goed in de hand. Men weet het waterpeil terug te dringen van 4.75 m.-N.A.P. in 1855 tot 5.75 m.-N.A.P. in 1919. Afzonderlijke onderbemaling van laaggelegen landerijen kon nu zonder bezwaar voor de hooglanders de problemen van de laaglanders oplossen.

De administratie van het polderbestuur is gevestigd te Haarlem, in de Regentenkamer van het Oudemanshuis in de Grote Houtstraat.

Mr J.P. Amersfoort wordt benoemd tot hoofdingeland van de Haarlemmermeerpolder.

Eerste verharding van de polderwegen met grind.

Langs de polderwegen worden bomen geplant.

De Huigsloterpolder, nabij De Kaag, was, evenals de Lisserbroekpolder, opgenomen in de beringing van de Haarlemmermeer. Het bestuur van de Huigsloterpolder vraagt de Haarlemmermeerpolder om hun gronden te mogen afwateren op die polder. Dat wordt toegestaan. Voorwaarde is dat de Haarlemmermeerpolder door middel van een duiker in de kade van de Huigsloterpolder het water overneemt in de Kagertocht. De watermolen dient te worden verwijderd en vervangen door een inlaatduiker door de Jaagweg. De aanleg en de bediening van deze inlaat gaat in overleg met de Haarlemmermeerpolder. Daarnaast geeft de Huigsloterpolder een jaarlijkse bijdrage in de bemalingskosten van f 2,50 per hectare (de oppervlakte van de polder was ruim 50 hectare) tot de vervening is afgelopen. Daarna dienen de gewone polderlasten voldaan te worden.

De eerste vergunningen voor diligencevervoer tussen Kruisdorp en Haarlem worden afgegeven. [W128]

Bouw van korenmolen "De Eersteling, de eerste van de 6 molens welke in de Meer worden gebouwd. [W114]

Op 28 juni wordt de eerste onderwijzer voor lager onderwijs aangesteld. K.F. Roosdorp was zijn naam. Hij geeft les in een schuur die tevens als noodkerk dienst doet.

Het gebouwtje ligt ver buiten de bebouwde kom en is lastig te bereiken. Daarom bied timmerman Kieviet (vader van de schrijver van de Dik Tromboeken) een lokaal met woning in Hoofddorp aan om daarin 60 kinderen en een onderwijzer onder te brengen.

Bouw en ingebruikname op 1 december van het eerste gemeentehuis te Nieuw-Rijk, hoek Hoofdweg en Bennebroekerweg. Deze buurt heet nog steeds Oude Secretarie.

Op 27 juni wordt een regeling voor huisnummering en het bijhouden van de bevolkingsregisters ingevoerd.

In Rijk komt een Gereformeerde kerk tot stand. Deze wordt in 1926 vervangen door een nieuwe kerk.

Op 19 september wordt aan de gemeente bij Koninklijk Besluit vergund ten wapen te voeren: "een schild coupé, het bovenste deel van lazuur met eenen korenhalm van drie stengels van goud, spruitende uit de coupé; het onderste deel, golvende van vier stukken, zilver en lazuur". [W105]

J. Bolkestein, die vanaf 1853 in de polder woont, wordt benoemd tot dorps-, heel- en verloskundige van Haarlemmermeer.

1857 Het wettige inwoneraantal bedraagt 5.157 personen.

Uit onvrede met de bemaling van de Haarlemmermeerpolder dienen de heren Heshuizen een concessie-aanvraag in om de bemaling aan hen uit te besteden. Deze aanvraag wordt uitvoerig besproken in het polderbestuur op 25 maart.

In datzelfde jaar brengt de heer H. Verdonk te Zaandam een plan onder de aandacht dat uitgaat van de bemaling van de polder door windmolens, en de stoom slechts als hulpvermogen te gebruiken.

Het bestuur van de polder besluit tot instelling van een commissie tot onderzoek naar de middelen om "voortdurende een behoorlijke waterontlasting te verzekeren".

Er is sprake van een "strijd" tussen de Hooglanders en de Laaglanders, zij die in de komvormige Haarlemmermeerpolder eigenaren of bewerkers zijn van hoog- en van laaggelegen percelen zijn. De Laaglanders, die ook de ecomisch zwaksten zijn, omdat hun

landerijen het minst vruchtbaar zijn, maken telkens weer bezwaar tegen het inlaten van water in tijden van droogte, water waaraan de hoger gelegen percelen behoefte hebben
Het polderwerk wordt stilgezet vanwege het grote aantal malariagevallen onder de arbeiders.

Op 29 januari wordt de kerkelijke gemeente van Haarlemmermeer bij Koninklijk Besluit erkend en zal voortaan heten: Hervormde gemeente van Haarlemmermeer.

Op 13 februari is de aanbesteding te Heemstede van een protestantse kerk en pastorie in de gemeente Haarlemmermeer voor f 47.494,00

Op 9 april is de aanbesteding van de eerste school in Haarlemmermeer op de hoek van de IJweg en de Spaarnwouderweg.

In de vergadering van het college van hoofdingelanden van de Haarlemmermeerpolder, die op 25 maart plaats vindt in het Oude Mannenhuis te Haarlem, maakt het bestuurslid de heer Amersfoordt de opmerking, "dat de tapperijen in den Polder op eene der zedelijkheid schadelijke wijze, in onevenredigheid tot de bevolking vermeerderen, waarop wordt aangenomen om bij het uitgeven van gronden in opstal zoveel mogelijk te beletten, dat er kroegen in de huizen op de dijken worden gevestigd".

Op 24 april wordt mr. J.P. Amersfoordt ingezetene van Haarlemmermeer.

In de Ringvaart wordt de eerste stoomboot gezien, die van Carsjens. Deze stoombootmaatschappij zorgt voor personen- en vrachtvervoer via de Ringvaart. Er waren later meerdere maatschappijen die dezelfde dienstverlening verzorgden. Ook jaagschuiten worden voor personenvervoer gebruikt.
Over Frederik Martin Carsjens is bekend dat hij kapitein was op een koopvaardijship en een groot geldbedrag kreeg vanwege zijn heldhaftig optreden bij een schipbreuk. Daar begon hij in 1857 zijn stoombootonderneming mee. [W123]

1858 Op 8 maart wordt de schrijver van Dik Trom, Cornelis Johannes Kieviet in Kruisdorp geboren. [W129]

In april wordt de Commissie van Beheer en Toezicht op de droogmaking in alle stilte opgeheven.

Dat de polderwegen in dit jaar nog lang niet allemaal verhard waren blijkt uit een beslissing van het polderbestuur om de weg langs de Kruisvaart (de Kruisweg) en het grootste gedeelte van de Vennepeweg, te beginnen bij Hillegom hard te maken (begrinden). In het eerste kwartaal zijn de polderuitgaven "aan nachtwachten bij stilstand der stoomtuigen, voor losse kolenrijders en smeerjongens bij de werking der stoomtuigen en voor assistent-pont-en brugwachters, bij ziekten van eenigen pont-of brugwachter over de maand januari f 125,57".

In de vergadering van het college van hoofdingelanden van 26 mei wordt medegedeeld dat een brief is ontvangen van de heer P. Beers, landbouwer en schouwraad in de Haarlemmermeerpolder, "daarbij verzoekende hem met de opengevallen betrekking van Dijkgraaf te begunstigen, welke hij bereid is voor f 1.500 in plaats van f 2.000 te vervullen". Hij wordt het niet.
J.L. van der Burch neemt zijn herbenoeming aan en blijft nog even.

Op 2 mei inwijding van de Nederlands Hervormde kerk te Kruisdorp.

Op 5 juni wordt de eerste steen gelegd voor de eerste officiële school van Haarlemmermeer (school 4 in Kruisdorp, waar nu de Gereformeerde kerk staat).
[Ordner 2002-I]

Op 8 december krijgt J. Buijn concessie tot het onderhouden van een diligenciedienst tussen Hoofddorp en Haarlem.

Op 29 december wordt de afdeling Haarlemmermeer van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw opgericht.

Maar liefst 40 % van de Meerbewoners is nog niet bij het gemeentebestuur als ingezetene bekend.

1859 A.C. van Dorsten vestigt zich als arts te Vennepedorp.

Op 22 februari is de aanbesteding van de eerste openbare begraafplaats te Kruisdorp.

Het door mr. J.P. Amersfoordt ontworpen wapen van de Haarlemmermeerpolder wordt koninklijk goedgekeurd.

Bestuurslid 't Hooft van de Haarlemmermeerpolder vraagt de dijkgraaf of het niet wenselijk zou zijn om des avonds bij de bruggen over de Ringvaart lantaarns te ontsteken.

De voorzitter antwoordt hierop "dat men dit om het valsch licht dat zij kunnen verspreiden en dat eerder aanleiding kan geven tot ongelukken, nooit heeft begeerd".

De commissie tot onderzoek naar de middelen om aan alle landen van den Haarlemmermeerpolder bij voortduring eene behoorlijke waterontlasting te verzekeren brengt rapport uit.

Voorzitter van deze commissie is D.J. Storm Buijsing.

Vertraging van de indiening van het rapport is niet alleen een gevolg van de drukke ambtsbezigheden van de leden maar ook een gevolg van de buitengewoon droge jaren 1857 en 1858, waardoor een aanhoudende en geregelde werking der stoomtuigen niet alleen onnodig, maar zelfs onmogelijk was.

De commissie stelt onder meer voor de bestaande stoomtuigen te verbeteren, één zomerpeil aan te nemen, bepaalde hoge gebieden uitgezonderd die een afzonderlijk peil en een afzonderlijke bemaling zouden moeten krijgen, met het recht om overtollig water op de polder af te tappen als dat niet op de Ringvaart kan. Een derde voorstel is om die afzonderlijk omkade hoge poldergedeelten te doen bemalen door waterwerktuigen die het water in eens uit die polders op de Ringvaart brengen.

De bekende waterbouwkundig ingenieur J.A. Beijerinck, ook ingeland van de Haarlemmermeerpolder, brengt rapport uit aan het polderbestuur naar aanleiding van bij sommige hoofdingelanden gerezen bedenkingen tegen het door het dagelijks bestuur gedaan voorstel tot het ten uitvoer brengen van niet onbelangrijke verbeteringen aan het stoomwerktuig de Cruquius. De rapportage mondt uit in een zeer weloverwogen beoordeling van de waterhuishouding van de Haarlemmermeerpolder op dat moment, het rapport Storm Buijsing en het voorstel van het dagelijks bestuur.

Deze rapportage wordt weer opgevolgd door een volgende rapportage waarin J.A. Beijerinck's beschouwingen worden geanalyseerd.

Uit de stukken blijkt overigens dat elk stoomtuig minstens 5 dagen per maand moet stilstaan vanwege het schoonmaken van de ketels.

De te nemen maatregelen zijn onder meer: herstelling van de oude ketels van de Cruquius, verandering van de stoomleiding, een nieuwe schoorsteen en twee nieuwe ketels met brug over de waterloop. Het voorstel wordt aangenomen.

Op 1 september is er sprake van instelling van de wekelijkse voorjaarsmarkt, zomerpaardenmarkt en grote najaarspaarden-en veemarkt te Kruisdorp.

[W141]

Boekel wordt benoemd als schoolmeester en geeft les in gezelschap van honden, katten, eendens, varkens, kalkoenen en kippen in de wagenshuur van Mozes Tanis

Boekel schrijft in zijn in 1868 te verschijnen boek: "In 1859 leden de ingezetenen van dezen polder in het voorjaar aan verkoudheids- en borstziekten; later aan typhus, gal- en tusschenpoozende koorts, en de kinderen aan kinkhoest en mazelen. In augustus waren er veel ziekten, maar stierven er weinigen. In 1860 had men weinig ziekten: waarschijnlijk veroorzaakt door de koele en natte weersgesteldheid gedurende de zomer".

Volgens de volkstelling van 1859 komt het merendeel van de 14.000 inwoners in de polder uit de naaste omgeving. Anderen komen uit het noordwestelijk deel van Brabant en Friesland.

In vergelijking met de rest van Nederland kan worden gesproken van een jonge bevolking. In 1859 is ruim 14 % van de Nederlandse mannen tussen de 30 en 40 jaar. In Haarlemmermeer is dit 35 %. De bevolking groeit snel en er ontstaan veel grote gezinnen.

1860 Omdat de bemaling van de polder niet optimaal is, ontstaat er in de eerste maanden van het jaar veel schade aan wintergewassen. Al in dit jaar maakt men plannen voor de vergroting van de capaciteit van de gemalen van de Haarlemmermeerpolder. De voorgestelde bemalingswerktuigen zijn plunjerpompen, die nog nooit eerder voor bemalingen waren toegepast en weliswaar geschikt bleken voor het droogmaken, maar niet voor het drooghouden van de polder.

Het Weekblad van Haarlemmermeer verschijnt in januari. Oprichter en redacteur is C.E. de Clercq.

Meester Pieter Boekel wordt overgeplaatst van de hulpschool aan de Aalsmeerderweg hoek Bennebroekerweg naar Abbenes. Daar geeft hij les in een vermolmde bakkerij.

Jonkheer J.W.M. van de Poll wordt de tweede dijkgraaf van de Haarlemmermeerpolder (tot 1894). [W178]

Er is in de Meer één tapperij op elke 12 gezinnen, (118 op 7.200 inwoners).

De gemeenteraadsvergaderingen eindigen soms met drinkgelagen en vechtpartijen.

Onder kerktijd zet men in de kroegen de gevulde glazen op rijen klaar om de klanten snel te kunnen bedienen.

De Meer telt 32 eigenaren van meer dan 100 hectaren grond, van die 32 wonen er 4 in de polder. Het grootgrondbezit overheerst: 55 % van de bodem is eigendom van hen die meer dan 100 hectare bezitten.

Op 22 mei is de inwijding van de R.K. Kerk te Lijnden.

Op 24 mei is de inwijding van de R.K. Kerk te Kruisdorp.

1861 Mr. J.P. Amersfoort wordt heemraad van de Haarlemmermeerpolder.

De losse kolenrijder Keessen, wonende te Heemstede overkomt in de nacht van 26 op 27 november een ongeluk bij gemaal de Cruquius. "Door het vallen van een der de ijzeren luchtpijpen in de kolen staande is hij verwond aan het hoofd en de hand. Die verwondingen waren evenwel van dien aard, dat Keessen niet te bed is behoeven te blijven en na verloop van 14 dagen zijn werk weder heeft kunnen hervatten. Niettemin is dit onheil voor Keessen zeer ongelukkig geweest, daar hij door handenarbeid in het onderhoud van zijn gezin moet voorzien". Hij krijgt over die veertien dagen een weekgeld van f 6,00 toegekend. Een ander ongeluk gebeurt bij de Leeghwater. Tijdens een inspectie door het bestuur had een werkmans van de Nederlandsche Stoomboot Maatschappij te Feijenoord bij Rotterdam het ongeluk door toedoen van een stoomklep twee vingers gedeeltelijk te verliezen. Omdat hij tijdelijk voor de polder werkte en door het ongeluk een paar weken zijn werk niet kon doen kreeg het dagelijks bestuur van het algemeen bestuur toestemming om hiervoor een vergoeding beschikbaar te stellen van maximaal 50 gulden. Wegens het ten uitvoer brengen van buitengewone werken aan de Cruquius en de Leeghwater krijgen de opzichters van de polder W.C. Dansdorp en A. van Riessen en de beide Engelse machinisten gratificaties van 100 gulden voor eerstgenoemden en 75 gulden voor laatstgenoemden.
[W179 en W 180]

Meester Pieter Boekel sticht een schoolspaarbank in Abbenes.

De kindersterfte is enorm hoog: 41 % van de overledenen in de gemeente zijn kinderen, (in de rest van Nederland is dat ruim 22 %).

1862 Mr. J.P. Amersfoort voert vanuit Engeland de eerste stoomploeg in Nederland in. [ordner 2002-I]

De vergaderingen van het college van hoofdingelanden van de Haarlemmermeerpolder, die worden gehouden in de Regentenkamer van het Oude Mannenhuis in Haarlem, worden voortaan in het Weekblad van Haarlemmermeer aangekondigd.

A.M. Vorstman wordt bij gemaal de Lijnden aangesteld als opzichter, in de plaats van M.G. Beijerinck die op zijn verzoek eervol is ontslagen.

Met de firma Van Galen en Roest te Kampen wordt een contract afgesloten betreffende het doen van leveranties aan de stoomwerktuigen. Van Galen en Roest nemen het herstellen van de oude stoomketels van de Lijnden in de zomer van 1862 aan. Onderdeel van het contract is de volgende interessante passage: "Voor een ketelmaker per dag van 10 ½ uur werkens: f 3,00". Dan wordt er even verderop in het contract ook nog van ze verlangd: "artikel 3: De ketelmakers moeten zijn ijverige en bekwame personen".

Mevrouw Kraaijenhagen wiens man stoker was bij de Cruquius en daar door een ongeval om het leven kwam vraagt het polderbestuur om verlenging met een jaar van haar jaarlijkse weekgeld a f 3,00 van de polder. Zij moet hiervan zichzelf en haar 3 kinderen onderhouden. De oudste is 7 jaar.

Er van uitgaand dat het min of meer voldoende is om van in leven te blijven, krijgen ze "gelukkig" dit bedrag voor weer een jaar. Het moet het bestuurslid Van Houweninge nog wel van het hart dat hij niet blij is met de redactie van het voorstel omdat daaruit zou kunnen worden opgevat dat het zou gaan om de toekenning van een pensioen. Die indruk moest niet worden gewekt, waarschijnlijk omdat dat maar aanspraken zou veroorzaken.

De vereniging Concordia wordt opgericht.

De Nederlands Hervormde Kerk in Vennepolder komt gereed.

Besloten wordt om bij gevaar van dijkdoorbraak en overstroming in het vervolg op de kerktorens van Kruisdorp en het Vennepolder overdag een rode vlag en 's nachts een rode lantaarn uit te hangen. [W181]

Op 11 juni komt burgemeester Pabst te overlijden. Zijn opvolger, die op 13 augustus door Koning Willem III benoemd wordt, is mr. J.P. Amersfoort.

Op 11 juli is de eerste wolmarkt in Kruisdorp.

1863 De eerste graanbeurs wordt in het toenmalige dorpslogement, nu hotel-café-restaurant "De Beurs" in Hoofddorp georganiseerd door J. v.d. Poel. Niet alleen landbouwproducten worden er verhandeld maar ook tal van andere zaken.

Mr. J.P. Amersfoort, benoemd in 1862, wordt Haarlemmermeers tweede burgemeester.

Inwijding van de gereformeerde kerk te Hoofddorp.

Er wordt een Gereformeerde kerk in Vennepolder gebouwd. Deze wordt in 1954 vervangen door een nieuwe kerk.

Er wordt een nieuwe school gesticht op de hoek van de Aalsmeerderweg en de Vijfhuizerweg (FF15, Rijk, school 2).

Ingebruikneming van het voormalig gemeenlandshuis van Rijnland te Halfweg als suikerfabriek.

Een eerste aarzelende start van de mechanisering van de landbouw wordt gemaakt. Voorloper is de hereboer mr. J.P. Amersfoort. Tijdens de begrotingsbehandeling wordt in het bestuur van de Haarlemmermeerpolder door één der leden het voorstel gedaan om het transport van zware stoommachines, zoals stoomdorsmachines, te verbieden, vanwege de schade aan bruggen.

Congres van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw op zaterdag 26 september 1863 met een excursie naar De Badhoeve, de modelboerderij van burgemeester en landbouwer, mr. J.P. Amersfoort. Daar wordt de werking van de eerste stoomploeg in Nederland getoond. Tijdens dit congres wordt hij benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandsche Leeuw. Daarmee wordt zijn betekenis voor de Nederlandse landbouw erkend. In Haarlemmermeer zelf is er tussen Amersfoort en de boerenstand sprake van een gecompliceerde verhouding. Hij wordt beschouwd als een rijke stadsmeneer met praatjes en een boerenhobby terwijl Amersfoort zelf goede bedoelingen heeft. Hij wil de levensomstandigheden en de inzichten van onder meer de boerenbevolking op een hoger peil hebben. Hierbij is hij niet altijd even geduldig, begrijpend en toegankelijk.

Mr. J.P. Amersfoort wil Haarlemmermeer door een spoorwegverbinding uit haar isolement verlossen. De afwezigheid van schutsluizen belemmert het scheepvaartverkeer en de afstanden die moeten worden afgelegd om de landbouwproducten naar de Ringvaart te brengen, waar zij in schepen moesten worden overgeladen, zijn voor de meeste boeren veel te groot. Amersfoort projecteert een spoorlijn dwars door de Meer van Amsterdam naar Leiden. De tweede hoofdlijn denkt Amersfoort zich van Zandvoort waar een steiger in zee gebouwd zou moeten worden, over Heemstede door de Meer naar Breukelen, waar zij zou moeten aansluiten op de Rijnspoorweg. De kosten raamt hij op f 15.000.000. Op oudejaarsdag keurt de gemeenteraad het ontwerp goed. In 1864 wordt bij de regering een concessie-aanvraag voor de aanleg van spoorwegen ingediend. In 1865 wordt deze aanvraag afgewezen. In 1866 wordt Amersfoorts onderneming ontbonden. Pas in 1912 komt de spoorlijn tot stand.

Het jaarlijks onderhoud van de wegen in de polder is één van de belangrijkste posten op de begroting van de Haarlemmermeerpolder. Niet vanwege het onderhoud maar vanwege het betrekkelijke nut van de veldwegen besluit het polderbestuur om die te verkopen voor 400 gulden per bundel. De veldweg is voor het grootste deel voor het algemeen verkeer in de polder niet nodig en slechts alleen in het belang van de eigenaren die er met hun kavels op uitwegen. Ook die eigenaren gebruiken de veldweg meer als weiland dan als weg om hun producten te vervoeren naar de Ringdijk. Ze hebben veelal dwarswegen door hun gronden liggen die aansluiten op uitwegen op de Ringdijk. Voordeel van overdracht van de polder is niet alleen de verkoopsom maar ook het kwijtraken van de onderhoudslast van de veldweg en de afwenteling van de onderhoudsplicht van de berm-sloot op de koper van de veldweg. Als het polderbestuur destijds hier niet toe besloten had was de Ringdijk van de Haarlemmermeerpolder wellicht een mooie groene kade gebleven, waar alleen bestemmings- en recreatieverkeer gebruik van maakte. Het doorgaande verkeer zou dan namelijk via de veldwegen afgewikkeld kunnen worden. Het liep dus anders.

[HM0175]

Het bijzonder reglement van de Haarlemmermeerpolder wordt gewijzigd. Artikel 2 luidt voortaan: "De grens van den Haarlemmermeerpolder is de buitenkant van de Ringvaart, welke bij de forten van Schiphol en bij de Liede wordt geacht te lopen buiten om die forten, en, waar de Ringvaart zich met andere wateren vereenigt, de lijn evenwijdig aan den binnenkant dier vaart, getrokken op den afstand der aldaar bestaande breedte".

Bestuurslid en landbouwer Kits Nieuwenkamp richt zich tot het polderbestuur naar aanleiding van het hem overkomen ongeval met de pont in de Ringvaart op 22 december 1862. Hij bekritiseert de veiligheid en het draagvermogen van de polderpont omdat de pont kantelde en hij met 2 paarden en wagen met daarop 16 mud aardappelen in het kanaal (de Ringvaart) is geworpen, "hetgeen de ongelukkige oorzaak is geworden van het verdrinken van één der positief beste paarden zijner bouwerij, terwijl het tweede, ofschoon gered, een beest van 6 jaar oud, dreigt bedorven voor rij of wegpaard, (gelijk het was) voortaan althans gevaarlijk zoo niet geheel ongeschikt daarvoor zal zijn, terwijl de aardappelen grootelijks verloren gingen". Uit onderzoek blijkt dat de pontwachter zonder toestemming van de opzichter van de polder zijn functie had overgedragen aan een onbevoegd persoon. Niettemin acht het bestuur zich hiervoor niet geheel verantwoordelijk en kent een schadevergoeding toe van 80 gulden. Kits Nieuwenkamp, in een moeilijke positie als medebestuurslid van de polder, neemt hier geen genoegen mee en komt op de zaak terug in de vergadering van 22 juli 1863. De vergadering blijft echter bij zijn genomen besluit: schadevergoeding van 80 gulden en geen nauwgezet en onpartijdig onderzoek.

1864 Nieuwe school in Abbenes, het hoofd is meester Pieter Boekel.

[HM0089]

Op 10 juni vraagt mr. J.P. Amersfoort, op dat moment burgemeester van Haarlemmermeer, concessie aan Koning Willem III voor de aanleg van spoorlijnen. De koning weigert.

In het bijvoegsel van de Landbouw-courant van 14 juli verschijnt een aankondiging van het boek van Amersfoort, getiteld "Ontwerp voor spoorwegen door Haarlemmermeer en omstreken".

Op 31 december wordt het door mr. J.P. Amersfoort gemaakte uitbreidingsplan voor Kruisdorp en Vennepersdorp in de gemeenteraad aangenomen.

Mr. Amersfoordt bepleit de oprichting van een kiesvereniging die de belangen van de Laaglanders (eigenaren of bewerkers van laaggelegen gronden in de polder) zou moeten bepleiten. Deze vereniging komt er pas in 1877.

De gemeente telt 9.350 inwoners.

Onder meer omdat de kolonisten in de polder van veel noodzakelijke voorzieningen verstoken zijn, ontstaat bij nieuwe inwoners, afkomstig uit naburige gemeenten, in toenemende mate de neiging om zich langs de randen van de Haarlemmermeer, met name langs de Ringdijk te vestigen. Deze "overloop" uit de randgemeenten brengt het ontstaan van een groot aantal dijkdorpen met zich mee. Veel van de nieuwkomers introduceren hun eigen bestaansbronnen binnen dit gebied. Uiteindelijk leidt dit tot groenteteelt in het noorden, bollenteelt in het westen en bloemeteelt in het oosten.

[zie ordner 2002-I]

In de vergadering van het polderbestuur wordt melding gemaakt van een ontvangen brief van de provincie waarin blijkt dat vergunning is verleend aan S. de Clercq Wzn. te Lisse en A. Harmens Hzn. te Harlingen "tot het brengen in den polder van een vervoerbaar stoomtuig (locomobile) tot het drijven van een vervoerbaar dorschwerktuig".

1865 Malaria is een ziekte die in Haarlemmermeer met zijn vele water eigenlijk voortdurend heerst. Hierbij komen pokken en, vooral in de zomer van 1865 typhus en cholera.

Voorop in de bestrijding van deze ziekten loopt burgemeester en boer mr. J.P. Amersfoordt.

Dankzij zijn inspanning wordt door de gemeenteraad besloten dat er "geene geheime sekreten of geheime gemakken mogen geplaatst zijn boven de wateren van den polder".

Vanwege het gevaar dat in 1863 bestond voor een dijkdoorbraak bij Halfweg wordt op 23 februari 1865 een Instructie voor de torenwachters vastgesteld.

Volgens de instructie zouden er twee (kerk)torenwachters worden benoemd wier taak het zou zijn om "steeds uit te zien of er op de stoomwerktuigen...seinen worden geplaatst". Die seinen waren rode vlaggen bij daglicht en rode lantaarns bij duisternis. In dat geval zou ook de kerktoeren van dat sein voorzien moeten worden en zou de klok een uur lang geluid moeten worden. De jaarwedde voor de torenwachter is vijftien gulden. De Hoofddorper L. Kieviet, de vader van de schrijver van Dik Trom, wordt in Hoofddorp torenwachter, in Nieuw-Vennep is het K. Oudijn. In 1867 worden ze al weer eervol ontslagen omdat op de begroting voor dat jaar "nihil" is uitgetrokken. Waarschijnlijk is de aansluiting van Haarlemmermeer op het telegraafnet in 1868 reden om dit calamiteitenplan op te heffen.

In dit jaar wordt de eerste vroedvrouw aangesteld.

In Vennepedorp wordt een afdeling van de "Maatschappij tot Nut van het Algemeen" opgericht.

De landbouwers in Haarlemmermeer streven naar de veredeling van het paardenras in de Meer. Zonder goede paarden is intensieve landbouw niet mogelijk. In 1865 wordt daarom een vennootschap op aandelen tot "Bevordering der Paardenteelt in de Haarlemmermeer" opgericht, die zich onder meer de aankoop van goede dekhengsten ten doel stelt.

Amersfoordt komt met het eerste concrete idee voor de bouw van een polderhuis. Hij geeft de architect Godefroy te Amsterdam opdracht een project te ontwerpen voor een gecombineerd polder-en gemeentehuis, omdat volgens Amersfoordt "de gemeente geen geld heeft en de polder daarover wel kan beschikken". Omdat de minister van Financien, eigenaar van de dorpsgronden, moeilijk doet, stelt Amersfoordt om in de verkregen negatieve uitslag te berusten.

[Zie ordner 2002-I]

Er verschijnt en lijst van feestelijkheden in de gemeente Haarlemmermeer "te vieren bij de herdenking aan den Zege, door de Nederlandse Wapenen bevochten op het Veld van Waterloo in de maand juni 1815 en aan het ontstaan der Gemeente, door droogmaking van den Haarlemmermeerpolder nu het den 6den Mei 1865 juist 25 jaren is geleden, dat is aangevangen met dit loffelijk werk".

Op zondag 18 juni is er een dank-en bedestond in de kerken. Om 14.00 uur is er in de Hervormde kerk aan het Kruisdorp kerkelijke muziek en een toespraak. De verenigde zangverenigingen van Haarlemmermeer brengen zangstukken ten gehore.

Op dinsdag 20 juni is er een optocht vanaf het terrein nabij het schoolgebouw aan het Kruisdorp. Om 13.00 uur begint de "Optogt der Feestvierenden, gaande van de School naar den eersten seinpaal van den Spoorweg, welke men hoopt dat, met verlot der Hooge Regering, spoedig in Haarlemmermeer zal worden daargesteld; van daar naar de Hoofdvaart en vervolgens naar het Marktplein".

Heel aardig is om te lezen wie er zo al meedoen aan deze "Optogt": "een eskadron Ringrijders, een korps muzikanten, de aannemers van de werken des polders; met hunne polderjongens, de opzigtters van den polder, met de machisten, stokers en verdere manschappen onder hun bevelen, een peloton artillerie, landbouwers met hunne werklieden, de vlasboeren in Haarlemmermeer verblijf houdende, de hoofd-en hulponderwijzers met de schoolkinderen der eerste klasse, de dijkgraaf, heemraden, hoofd- en ingelanden van de Haarlemmermeerpolder, (bij deze afdeeling zal worden gedragen de spade, waarmede de vader van den tegenwoordigen dijkgraaf Van de Poll het eerst de werken van de droogmaking van het

Haarlemmermeer is begonnen), de strijders van Waterloo, geleid door eere-juffers in verschillende Nederlandsche kleederdragen" etc. Zo worden in totaal 23 groepen van verschillende deelnemers aan de optocht genoemd. Na de optocht zijn er volksspelen zoals "schieten naar de gaai" om prijzen en premies, ringrijden en koppesteken door ruiters om voorwerpen in zilver, prijs en premie, een wedstrijd van roeischildjes en een wedstrijd op waterschoenen. Vanzelfsprekend zou er 's avonds vuurwerk zijn.

Koningin Sophia brengt op 19 augustus een bezoek aan de Badhoeve van mr. J.P. Amersfoort.

In het Weekblad van Haarlemmermeer van 25 augustus 1865 is het volgende bericht opgenomen: "Den 19den dezer werd de gemeente met een bezoek vereerd van H.M. de Koningin. Aan het station te Halfweg werd H.M. opgewacht door onzen burgemeester, den Heer Mr. J.P. Amersfoort. Door dezen begeleid, werd eerst de Badhoeve in oogenschouw genomen en vervolgens een rijtoertochtje gemaakt langs den Sloterweg en de Hoofdvaart naar het Kruisdorp, alwaar H.M. een bezoek bracht aan den predikant der Protestantsche gemeente en ook het kerkgebouw bezigtigde, waarna de weg vervolgd werd naar Bennebroek, om van het station Vogelenzang weder per spoorlijn naar de residentie te vertrekken".

In het verslag van burgemeester Amersfoort is nog het volgende te lezen: "Aan den Lijnden stapte men af; het werktuig werd aan hare Majesteit vertoond door den Opzichter Vorstman, daar de dijkgraaf Van de Poll, door ziekte was verhinderd; De opzichter liet even ophouden met werken, het water wegloopen, en toen weder alle pompen tegelijk het water op den stortvloer werpen; zoodat het was osf er zeven reusachtige fonteinen in eens uit de aarde oprezen, hetgeen een zeer indrukwekkend gezicht opleverde. Hare Majesteit, die vroeger meermalen, den Leeghwater had bezocht, maakte hare Engelsche gasten oplettend op de grootsheid van deze werktuigen en de geheele onderneming, die hare wedergade niet heeft".
[ordner 2002-I]

Het Rijk verleent géén concessie voor de aanleg van spoorlijnen door de Haarlemmermeer.

De R.K. kerk te Nieuw-Vennep wordt in gebruik genomen. Deze wordt in de vijftiger jaren van de 20e eeuw afgebroken.

De Haarlemmermeerpolder heeft 21 wegwerkers in vaste dienst.

Er zijn 170 stemgerechtigden in Haarlemmermeer.

1866 In januari maakt de veepest of runderpest de eerste slachtoffers in Haarlemmermeer.

Er wordt rigoreus ingegrepen. De burgemeester is gelet op de noodtoestand van speciale volmachten voorzien. Op zijn order worden hele veestapels worden afgemaakt, om op die manier te trachten de veepest in te dammen.

Boeren komen in verzet, ontduiken bepalingen, voeren clandestien vee in en voeren besmet vlees uit naar de stad.

De woede van de boerengemeenschap richt zich op Amersfoort, de burgemeester.

Ondertussen zorgt burgemeester Amersfoort voor een inzamelingsactie, de oprichting van noodhospitalen en de aanvoer van goed drinkwater uit Haarlem en de Vechtstreek.

[W205]

Vanaf dit jaar tot 18 april 1913 zetelt het polderbestuur in het Hofje van Staats te Haarlem.

Het jaar 1866 wordt het cholerajaar genoemd. Er heerst een ernstige cholera-epidemie in Haarlemmermeer.

De vele doden worden met alle besmettingsgevaar van dien naar Kruisdorp gebracht voor een begrafenis omdat er verder in Haarlemmermeer geen enkele begraafplaats is.

De herfst is buitengewoon nat. De op het veld staande oogst rot weg.

Onder het vee komt longziekte voor.

Haarlemmermeer wordt dit jaar ervaren als een oord van jammer en ellende. Duizenden verlaten haar. Het sterftcijfer in Nederland, Noord-Holland en Haarlemmermeer is respectievelijk 6.0, 4.9 en 10.5.

De emigratie uit de polder is gemiddeld 8,24 % tegen 5,10 % voor Amsterdam.

De gereformeerde kerk te Kruisdorp is gereed. Deze zal tot 1927 in gebruik zijn.

De burgemeester verbiedt de spuitgasten het gebruik van sterke drank tijdens brand.

Het polderbestuur vergadert nog altijd in de Regentenkamer van het Oudemanshuis in Haarlem. Zouden ze daar zelf grapjes over gemaakt hebben? Ze waren zelf ook de jongsten namelijk niet. De agenda van een willekeurige vergadering op 15 februari 1866 levert de volgende oogst op: de staat van de kas; die bedraagt f 7.271, 04, verder de voorraad steenkolen bij de verschillende stoomtuigen; in totaal 29.340 mudden. Verder de mededeling dat aan de Leeghwater een lading in lossing ligt. De rest van de vergadering wordt uitvoerig van gedachten gewisseld over de ontwerp-verordening regelende het gebruik van hevels, aan bijzondere personen toebehoorende, en het aftappen van water uit berm-sloten.

De hoofdopzichter A. van Egmond deelt het polderbestuur mede waarom de achtste pomp aan de Cruquius en Lijnden nimmer meewerkt en waarom de Leeghwater nimmer met meer dan negen pompen werkt. Hij legt uit dat het bij de Lijnden en de Cruquius onmogelijk is, en zelfs als het niet onmogelijk zou zijn af zou raden. Het werken met al die pompen zou namelijk een stoomspanning vragen die hoger is dan in de ketels gehouden mag worden. De stoomspanning in de ketels mag volgens de vergunningen aan de Cruquius 3.10 Ned. pond op de vierkante Ned. duim en aan de andere stoomtuigen 3.60 Ned. pond. In zijn brief gaat de hoofdopzichter verder uitvoerig in op de aan de orde gestelde vragen. Hij schtet de mogelijkheden en onmogelijkheden van een aanpassing van het bemalingsbedrijf die geen ander doel heeft dan optimalisering van de werking van de machines. De Cruquius kan geen hogere spanning in de ketels hebben. De andere gemalen wel, maar dan ontstaan er risico's zoals het breken van balansen en van de hydrauliquen. Hij geeft aan dat het gevaarlijk is van de stoomtuigen meer werk te vorderen dan zij thans leveren. Hij toont zelfs aan dat het voordeliger is om met minder pompen te werken. Hij berekent dat over een heel jaar de Cruquius en de Lijnden met 6 pompen evenveel water verzetten als met 7 pompen, terwijl het werken met 6 pompen in het kolenverbruik zeker voordeliger zal zijn.

1867 De secretarie van de polder is vanaf dit jaar in het Hofje van Staats in de Jansstraat te Haarlem gevestigd.

Om een indruk te krijgen van wat het personeel van de polder bij de stoomtuigen werkzaam in het loonzakje krijgt: de ploeg van Leeghwater, J.H. Delhaas, 1e machinist: 16 gulden per week, A. Umans, 2e machinist ook 16 gulden per week, de stokers 2e klasse M. van de Splinter en J. de Vries ieder 7 gulden en J. van Nieuwkoop, de smeerjongen, krijgt 3 gulden.

De verdiensten van de ploeg van de Cruquius bestaande uit de 1e machinist C. Havenstroom, verdienen 16 gulden per week en P. Bras, 2e machinist die slechts f 11,50 krijgt, zijn op hem na min of meer gelijk.

De stoker 1e klasse A. Slingerland krijgt per week 90 cent meer dan zijn collega-stokers 2e klasse bij de Leeghwater. Verder werken bij het stoomtuig Cruquius R. van der Ree, stoker 2e klasse (7 gulden) en smeerjongen J. Kraaijenhagen (3 gulden). Overigens waren de smeerjongens over het algemeen geen jongens maar mannen.

Bij het stoomtuig Lijnden werken A. Uren, 1e machinist die veel meer geld in zijn loonzakje krijgt dan zijn collega's Delhaas en Havenstroom, beiden ook 1e machinisten. De Engelse machinist Uren krijgt maar liefst 23 gulden per week. De verdiensten van de anderen bij de Lijnden zijn min of meer vergelijkbaar. Bij de Lijnden zijn werkzaam W. Holla, 2e machinist, M. Verkuil, stoker 1e klasse, P. Stortenbeker, stoker 1e klasse en J. Kok, smeerjongen.

[W228]

Er komt op grote schaal veepest voor.

Op 23 september wordt het gemeentehuis te Kruisdorp in gebruik genomen.

In het gemeentehuis te Kruisdorp wordt op 16 oktober het rijkstelegraafkantoor in gebruik genomen.

In Vennepdorp wordt een vereniging opgericht voor werkverschaffing in de winter.

1868 Kruisdorp wordt Hoofddorp en Vennepdorp wordt Nieuw-Vennep.

Van gemeentewege wordt medisch toezicht op de scholen ingevoerd.

G.A. Tates en zijn broer krijgen concessie tot het inrichten van een vrachtwagendienst.

Het gebouw van de Nederlands Hervormde kerk te Abbenes wordt in gebruik genomen.

Op 27 augustus wordt een reglement voor de openbare scholen in Haarlemmermeer aangenomen.

Pieter Boekel schrijft het eerste geschiedenisboekje over Haarlemmermeer. Het verscheen in 1868 onder de titel "Geschiedenis van Haarlemmermeer in schetsen en tafelen".

Boekel is vanaf 1 augustus 1859 hoofdonderwijzer aan de openbare lagere school aan de Aalsmerderweg. In 1860 wordt hij overgeplaatst naar Abbenes.

In het Weekblad van Haarlemmermeer wordt melding gemaakt van de openbare aanbesteding van het vervangen van de houten rolbrug over de Ringvaart van de polder bij Leimuiden, door een nieuwe houten brug met ijzeren draaiend gedeelte.

Na heel veel gesteggel in de hoofdingelandenvergadering van de Haarlemmermeerpolder op 15 januari krijgt de weduwe van de overleden hoofdopzichter A. van Egmond uiteindelijk een jaarlijkse ondersteuning van 500 gulden. Tijdens de vergadering worden de leden door heemraad Amersfoort nog eens fijntjes op de hoogte gesteld van het doel waarvoor het Hulpfonds ooit is opgericht. Het Hulpfonds verleende wanneer nodig financiële steun aan hen die hieraan een regelmatige bijdrage hadden verleend. De weduwe van Van Egmond kreeg hieruit geen uitkering omdat Van Egmond nooit had bijgedragen aan het Hulpfonds. Waarschijnlijk werd er op grond van zijn inkomen, dat van een hoofdambtenaar, van hem verwacht dat hij zelf voor zijn oude dag en die van zijn vrouw zou zorgen.

In diezelfde vergadering wordt een verzoek van het gemeentebestuur van Haarlemmermeer van 18 december 1867 afgewezen om een financiële bijdrage te leveren aan de in de gemeente opgerichte tekenschool. De lessen zouden beginnen op de eerste zaterdag in januari 1868. Polderbestuurder Amersfoordt licht het verzoek van het gemeentebestuur, waar hij zelf voorzitter van is, toe. Hij zegt dat behalve lessen in tekenen ook lessen in natuurkunde worden gegeven. Hij meent dat de school vooral belangrijk is voor de élèves-machinisten van de polder. De bijdrage die wordt gevraagd bedraagt slechts 50 gulden en is nodig voor de aankoop van materialen.

Bestuurslid Bultman is niet zo ruimdenkend en is tegen het geven van een bijdrage omdat de polder daardoor schade lijdt voor die uren dat de smeerjongens en ander personeel van de stoomtuigen aan de tekenschool hun tijd doorbrengen, ten koste van te verrichten werkzaamheden aan de machines. Bestuurslid Kits Nieuwenkamp is voor, maar dan moeten er wel 5 “polderjongens” jaarlijks onderwijs krijgen. Omdat de stemmen staken brengt de voorzitter de beslissende negatieve stem uit. Het verzoek van de gemeente wordt afgewezen.

[ordner 2002-I]

In Kruisdorp-centrum kon je vanaf midden september met een pont varen, omdat de brug over de Kruisvaart vijf weken gesloten was, (overigens zonder opgave van redenen).

Burgemeester Amersfoordt maakt in het Weekblad van Haarlemmermeer van vrijdag 20 november bekend dat alle boerderijen in Haarlemmermeer van een naam voorzien dienen te worden om de postbestelling te vereenvoudigen. In de gevallen dat geen gehoor wordt gegeven aan zijn verzoek voorziet hij de boerderijen zelf van een naam.

Bij de keuze van de namen speelt het gebied een rol: Meerhof, Meervrucht, Lyndenhof, Vennep, de namen van andere plaatsen zoals Zaltbommel, Hardenberg, Amstelveen. Ook dieren en planten, Hoeve de Arend, Hoeve de Valk of familienamen komen veel voor, zoals Catherina's hoeve, Hendriks Kamp, Knapenburg. Verder zijnthische en godsdienstige namen geliefd: Onze hoop is voorspoed, Niets als door Gods zegen en O Mensch acht u(w) God.

Amersfoordt schrijft –niet zonder humor- het volgende in de krant: “De meerdere of mindere beschaving van een volk kenmerkt zich door de meerdere of mindere nauwkeurigheid, juistheid en welluidendheid van de namen der personen waaruit het volk bestaat, van de plaatsen waar deze wonen.

De Haarlemmermeer is bewoond sedert ongeveer vijftien jaren, en nog zijn er vele aanzienlijke hofsteden zonder naam. Zoolang alleen het brievenverkeer met de post plaats had viel dit minder in het oog. Indien er een brief kwam, ten opschrift hebbende: Aan Jan Smit, te Haarlemmermeer, dan werd die brief beurtelings aan alle brievenboden ter bestelling gegeve, die liepen er vier dagen mede rond, de brief werd als onbestelbaar teruggezonden naar de plaats van afzending, aldaar eenigen tijd voor de glazen van het postkantoor gezet en daarna vernietigd.

Sedert er telegraafkantoren bestaan, schijnen de afzenders van berigten er op gesteld te zijn dat die berigten overkomen, gedresseerden wenschen de berigten te ontvangen, in enkele gevallen moet er zelfs onmiddellijk antwoord zijn.

Als nu het berigt komt voor Jan Smit in Haarlemmermeer, kan het gebeuren dat er in de gemeente twaalf personen zijn van dezen naam, waarvan er sommigen aan den Leegwater, anderen bij Halfweg, weder anderen bij Sloten wonen. Dit maakt de bestelling eenigzins moeilijk en belemmert hare snelheid.

Het onthouden van sectie en kavel der woonplaats schijnt voor vreemdelingen moeilijk te zijn, soms wordt er dan bijgevoegd Op Anna's Hoeve, of op Nooitgedacht.

Nu kan het echter gebeuren dat er in Haarlemmermeer zes boerenplaatsen zijn genaamd Anna's hoeve en tien genaamd Nooit Gedacht. Als dan Jan Smit niet is het hoofd des huisgezins maar slechts een arbeider op een dezer Anna's Hoeven, of Nooit Gedachten, dan wordt door deze bijvoeging de bestelling niet veel verligt.

Het gebeurt dat sommige personen op de hekken hunner boerderijen Bijbelspreuken plaatsen, zoo als b.v. “Vertrouw op den Heer met uw gansche harten”.

Hoezeer zulk een opschrift moge pleiten voor den vromen zin van den grondeigenaar, het neemt acht woorden weg van het telegram, en wordt daardoor nog al kostbaar en omslagtig”.

Dat de toen gegeven namen tot in de 21e eeuw actueel zijn mag blijken uit de naam van de Hoofddorpse woonwijk genaamd Bleesland, genoemd naar de gelijknamige boerderij van Arie Blees, de stiefvader van de betovergrootvader van één van de samenstellers van deze c.d.-rom, Hark Boot, die ooit op kavel 12 van poldersectie I stond. Zijn land wordt aan het eind van de 19e eeuw doorsneden door de Geniedijk.

[foto Hark: ACTIE ET]

1869 Van de hand van mr. J.P. Amersfoordt verschijnt een geschrift, getiteld “De kilbemaling van den Haarlemmermeerpolder”. Hierin tracht hij aan te geven op welke wijze “de lage landen behoorlijk droog gehouden en de hoogere goed gedrenkt konden worden”.

De Laaglanders, eigenaren of bewerkers van laaggelegen gronden in de Haarlemmermeerpolder winnen aan kracht. In 1869 besluit het polderbestuur de eigenaren van landerijen die –4.30 A.P. of lager liggen verlof te verlenen tot afzonderlijke inpoldering en bemaling van die kavels. Eis hierbij is het graven van meer waterberging, namelijk 3.200 m2 per kavel, tot verbreding van sloten en tochten.

[zie ordner 2002-I]

Op 30 april 1869 wordt het algemeen-dienstreglement voor personeel bij de stoomtuigen vastgesteld.

Het reglement geeft een goed beeld van de taakverdeling bij de hoofdgemalen van de Haarlemmermeerpolder.

Oppertoezicht over de stoomtuigen berust bij de hoofdopzichter.

Alleen in zijn opdracht of in die van het bestuur mag de stoommachine in werking gebracht worden.

Bij elk gemaal is een opzichter werkzaam. Hij is de baas van “de beambten der stoomtuigen”. Bij elk gemaal is een eerste en een tweede machinist werkzaam. Zij zorgen voor de goede werking van het stoomtuig en hebben het bevel over de stokers, de

kolenrijders en de smeerjongens.

Over lange werktijden gesproken, de beide machinisten zijn bij werking van het stoomtuig ieder gedurende twaalf uren per etmaal verplicht het stoomtuig te drijven.

Gedurende hun wacht mogen zij de machinekamer in principe niet verlaten, behalve dan om de buiten deze ruimte gelegen pompen en ketels te inspecteren.

De stokers bij het gemaal zijn hoofdzakelijk belast met het voortbrengen van de vereiste hoeveelheid stoom. Ze moeten er onder meer voor zorgen dat de stoom steeds op de vereiste spanning blijft, en daarvoor zo weinig mogelijk steenkolen gebruiken.

Nog een andere taak voor de stokers is om met de vaste kolenrijders ieder op hun beurt gedurende één week de lampen en lantaarns, die bij en in het stoomtuig nodig zijn, schoonmaken en die van olie en pitten voorzien.

De kolenrijders zorgen er tijdens de werking van de machine onder meer voor dat voortdurend de nodige steenkolen bij de ketels worden aangevoerd en de uitgebrande sintels van daar worden weggevoerd. Hiervan dienen ze nauwkeurig aantekening te houden.

Verder zijn er bij het gemaal ook nachtwachten werkzaam. Deze bewaken 's nachts, bij stilstand van de machine, het terrein van de stoomtuigen, met al hetgeen zich daar bevindt, om ontvreemding te voorkomen.

De smeerjongens zorgen dat bij de werking van de machine alle bewegende delen voortdurend worden gesmeerd, terwijl ze bij stilstand als bij werking van de machine het nodige poetswerk verrichten om de gehele machine zindelijk te houden.

Ongeacht of men dag of nacht werkt, de lonen zijn als volgt: de eerste machinist vangt 16 gulden per week, de tweede machinist 12 gulden. De stokers 1e, 2e en 3 klasse verdienen 8, 7 en 6 gulden. De vaste kolenrijder 6 gulden en de smeerjongen 3 gulden.

De nachtwachten verdienen per macht, afhankelijk van de periode waarin ze werken tussen de 50 en 60 cent per wacht. Hoe kouder het seizoen hoe hoger de verdienste.

[ordner 2002-I]

Burgemeester Amersfoort aanvaardt geen tweede ambtstermijn. Burgemeester Lantendorffer is zijn opvolger en de derde burgemeester van Haarlemmermeer (tot 1908).

Pas in maart, na jarenlang soebatten van de gemeente, worden de centraal gelegen dorpsgronden eindelijk publiek verkocht. Pas toen kon het centrum zich normaal ontwikkelen. Het gemeentebestuur had al veel eerder een fatsoenlijk dorpshart willen hebben. Tot 1869 werden de dorpsgronden namelijk onder meer gebruikt als hooi-en weiland en verreezen er varkenshokken en mestvaalten.

Het polderbestuur stemt met 5 tegen en 1 voor, natuurlijk van mr. Amersfoort, over de aankoop van grond in het centrum voor de bouw van een polderhuis.

Stichting van een Nederlands Hervormde kerk in Vijfhuizen.

1870 In dit jaar komt een nieuw reglement op het Burgerlijk Armbestuur tot stand.

Er is sprake van een ernstige internationale landbouwcrisis die tot 1890 zal duren.

Haarlemmermeer wordt zwaar getroffen. Als gevolg van een sterke terugval van de prijzen van de landbouwproducten, alsook van de grondprijzen, zijn sommige boeren niet meer in staat de renten en pachten van hun landerijen op te brengen. Vooral de overzeese concurrentie leidt er toe dat veel boeren in de Meer de strijd moeten opgeven.

Inmiddels is J.W. Lantendorffer burgemeester van Haarlemmermeer en weet heemraad mr. J.P. Amersfoort, voor hem burgemeester, om die reden niet waar precies het gemeentebestuur twee schoollokalen wenst te bouwen. De gemeente vraagt namelijk schriftelijk om een gedeelte Ringdijk, in de nabijheid van het Nieuwemeer en in de nabijheid van Halfweg, in erfpacht. De gronden zijn bij Amersfoort in huur en hij had graag gezien dat het gemeentebestuur meer bepaald de punten had aangegeven waar de schoollokalen zullen worden gebouwd. Overigens verklaart spreker "zich echter geheel bereid om zooveel mogelijk mede te werken ter bereiking van het beoogde doel". De gronden worden aan de gemeente in recht van erfpacht uitgegeven voor een periode van 99 jaren tegen een jaarlijkse betaling van 2 ½ cent per vierkante el.

De uitgifte van gronden in recht van opstal, voor een kortere duur dan de uitgifte in recht van erfpacht was een bevoegdheid van het dagelijks bestuur.

Het verhogen van de jaagweg en de bermen wordt door W. van den Berg te Haarlem aangenomen voor f 7.936,00 gulden. Het gaat om het stuk tussen de Spaarnwouderdwarsweg (nu Schipholweg) en de brug te Halfweg.

De Ringdijk werd jaagweg genoemd omdat op de dijk de mensen en paarden liepen die een schip voorttrokken als er geen wind was om te zeilen.

Gemaal Lijnden krijgt een nieuwe steenkolenbergplaats. J. Groenewegen te Haarlem maakt 'm voor f 2.425,00

In de vergadering van het polderbestuur van 13 april komt een inmiddels bekend probleem aan de orde. Het probleem van de hooglanders en de laaglanders. Een groep landeigenaren en landbezitters (laaglanders) is van mening dat er een beter en méér afdoend middel is te vinden ter verkrijging van een betere bemaling voor het lage land en wel om het lage van het hoge land af te sluiten door het plaatsen van schut-of steekdammen op bepaalde hoogte, waardoor men het water lager weg zou kunnen halen zonder ongerief voor de hoger gelegen landen. Ze willen graag een proef op een oppervlakte van 200 hectaren.

Het bestuur wijst het verzoek af omdat het kort tevoren een verordening op dit vlak heeft vastgesteld, die zou in de praktijk zijn nut

nog moeten bewijzen. Verder is het bestuur van mening dat afsluiting van hoog en laag land niet kan zonder toestemming van de hooglanders. Daarnaast acht het bestuur de voorgestelde proefneming niet gewenst. [dieptekaart:zie ordner 2002-I]

Er komt een Verordening op het Brandweerwezen tot stand.

De gemeentelijke Bouwverordening komt tot stand.

1871 Mr. J.P. Amersfoordt, de ex-burgemeester, komt terug in het gemeentebestuur als raadslid. In 1874 wordt hij niet herkozen.

Een grote groep bewoners van Haarlemmermeer en omliggende gemeenten vragen om een brug in plaats van een pontveer naar Heemstede. Hun brief, geschreven in het prachtige proza van de 19e eeuw luidt als volgt: "Geven met verschuldigden eerbied te kennen de ondergeteekenden, bewoners van Haarlemmermeer en omliggende gemeenten.

Dat zij ettelijke malen het pontveer van Heemstede moeten passeren, en hoewel zij zich gewoonlijk in een geregelde overvaart mogen verheugen, die overtocht bij sterken wind of ijs groote bezwaren of moeilijkheden kan opleveren, zoo als de afgelopen winter dikwijls heeft aangetoond, wanneer soms de overvaart geheel gesteremd was door storm of ijs.

Dat zij Uwe vergadering wel niet zullen behoeven opmerkzaam te maken op de drukke passage, welke daar steeds plaats heeft, waardoor men somtijds genoodzaakt is geruimen tijd te wachten, waardoor openhoud en tijdverlies ontstaat". De brief eindigt met het verzoek het pontveer door een brug te vervangen. Het polderbestuur discussieert over nut en noodzaak van de brug en besluit op voorstel van bestuurslid Amersfoordt, creatief als altijd, de brief voor te leggen aan de gemeentebesturen van Haarlemmermeer en Heemstede met het verzoek die brug op eigen kosten aan te leggen met een subsidie van de polder.

Een brief van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw van 10 april 1871 inhoudende een klacht over de wijze van krozen van vaarten en tochten in opdracht van de polder, geeft een goed idee van de wijze waarop die watergangen vroeger werden schoongehouden. Dit schoonhouden was nodig om een goede doorstroming van het water naar de gemalen te krijgen. Belemmering van de doorstroming zou tot wateroverlast en schade leiden.

De brief wordt geschreven door de bekende Herman Frederik Bultman, voorzitter van het bestuur van de afdeling Haarlemmermeer van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw en Leendert van der Beek, secretaris:

"dat op de laatst gehouden vergadering dier afdeeling, onder andere punten, ter sprake kwam de wijze van uitvoering van het kroozen der togten; dat eenstemmig de klacht opging over de willekeurige handelingen van personen, die het krooswerk verrigten: Immers deze loopen achteruit door de te veld staande gewassen, liefst één of twee ellen van den kant, vertrappen de vruchten en vernielen een nog grooter deel door het laten sleepen der touwen van de krooszeisen. Later komen zij terug en werpen het losgesnedene ruigte, dat nog niet gezonken is, in de te veld staande gewassen: komen ten derde male, met de weegstok de schuit duwende, door het land loopen om de ruigte weg te halen, en vernielen zoodoende noodeloos één, twee of drie ellen over de geheele breedte van het gewas, waaruit de landman dikwijls brood voor vrouw en kinderen vinden moet".

In de brief wordt nog een verband gelegd tussen het laten liggen van de kroosruigte en de "hardnekkige intermitterende koorts in den Polder". Verwezen wordt naar het Verslag van de Geneeskundige commissie van 1868 of 1869.

De concept-verordening op het kroozen van vaarten en tochten wordt uitvoerig besproken. Bultman wil de tochten laten krozen met behulp van schuiten, dan hoeven de krozers niet meer over de bezaaide gronden te lopen. Amersfoordt zegt reeds vroeger te hebben gewezen om het krozen te doen plaats hebben op vloten, in plaats van met schuiten, en geeft het denkbeeld aan om door middel van stoomtuigen het krooswerk te doen.

Na stemming wordt de concept-verordening vastgesteld. Tegenstemmer was polderbestuurder Bultman die ook voorzitter was van de afdeling Haarlemmermeer van de Hollandsche Maatschappij.

De voorzitter zegt nog dat aan de krozers zal worden opgedragen om het vuil zo spoedig mogelijk op te ruimen. De ingelanden krijgen bericht dat zij gedurende drie dagen de beschikking hebben over het kroosvuil en dat het daarna door de krozers wordt weggehaald.

[ordner 2002-I]

1872 Het boekje "Haarlemmermeer, wat het was en wat het is" van meester Pieter Boekel verschijnt. Het was bedoeld als kinderleesboekje. [ordner 2002-III]

In de Landbouw-courant van donderdag 1 augustus verschijnt een artikel over de "Werking van het Stoomdorschwerktuig, van den Hooidroger, Stoomploeg enz." op donderdag 4 juli 1872 op de Badhoeve te Haarlemmermeer. De secretaris-penningmeester van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw, P.F.L. Waldeck, doet met grote waardering en bewondering uitvoerig verslag van het bezoek van het hoofdbestuur van de maatschappij aan De Badhoeve, van de rondleiding en vooral van de demonstratie van landbouwwerktuigen, aangedreven door stoom.

Waldeck besluit met "Nu nog een enkel woord, maar een opregt woord van dank aan den Heer Amersfoordt en familie, die aan zoveelen zoo groot genoeg hebben verschaft, die wederom hebben getoond, wat zij voor den Nederlandschen landbouw veil hebben".

Vanaf 1872 komen boeren, graanhandelaren, vertegenwoordigers van fabrikanten van landbouwwerktuigen en verzekeringsmensen wekelijks in de grote zaal van "De Beurs" in Hoofddorp bijeen om zaken te doen. Het is er altijd druk en er heerst een gezellige sfeer. Door een andere bedrijfsvoering en nieuwe vormen van handel wordt de beurs in de loop der jaren langzaam overbodig om in de zestiger jaren van de 21e eeuw uiteindelijk geheel te verdwijnen.

Het noodzakelijke onderhoud van het Ringvaartsboord is aangenomen door J. v.d. Heuvel voor f 11.124,00.
De bouw van een schoorsteen voor het gemaal de Leeghwater is opgedragen aan M. van Essen voor f 1.951,00.
Het gemeentebestuur van Alkemade deelt mee dat begonnen is met de aanleg van een brug over de Ringvaart te Nieuwe Wetering.
Rijnland geeft de Haarlemmermeerpolder toestemming een brug over de Ringvaart bij Cruquius te bouwen.
[zie ordner 2002-I]

1873 Te Abbenes wordt een Kinder-en Volksbibliotheek gesticht, de Abbenesser leesinrichting. Deze bibliotheek is een schenking van J.P. Heije.

In het polderbestuur komt de concept-verordening op het berijden der bruggen aan de orde. Bestuurslid en landbouwer Bultman heeft ernstige kritiek. In zijn brief, geschreven als landbouwer Bultman hekelt hij eerst de onderhoudstoestand van de bruggen in relatie tot de verhoogde polderlasten en dan artikel 1 waarin staat dat men de bruggen in de polder zal mogen overtrekken met een snelheid van 3 meters per seconde, en de bruggen over de Ringvaart stapvoets. Hij vraagt de vergadering hoé met vereiste voorzorg tegen onbehoorlijke en arbitraire handelingen deze secondenberekeningen moeten worden gemaakt of gecontroleerd, welke ambtenaren daarvoor worden aangewezen of welke kostbare of nieuw uit te vinden instrumenten daartoe zullen worden gebezigd. Ook het stapvoets berijden van de bruggen over de Ringvaart is naar zijn mening belachelijk. Niet te doen en niet te controleren kortgezegd. Om dit te onderbouwen stelt hij een proef voor met een wagen met kromme dissels, beladen met 30 hectoliters duivenbonen. Hij wil dat dag en uur van de proefneming openbaar bekend worden gemaakt zodat de landbouwers dan aanwezig kunnen zijn "en leren kunnen op hoedanige wijze een zodanig op-en afrijden van genoemde bruggen dient te geschieden".
Amersfoort is tegen de verordening. Een voorstel van hem om de verordening niet aan te nemen haalt het niet.
Na artikelgewijze behandeling wordt de verordening vastgesteld met 13 stemmen voor en 4 tegen.
[ordner 2002-I]

1874 De karakteristieke Ringdijkbebouwing vindt zijn oorsprong in polderbeleid uit de 19e eeuw. Het zogenaamde coulisseneffect is niet doelbewust beoogd, maar een gevolg van een pragmatische "grondpolitiek" van het polderbestuur. De heren H.A. Hanedoes, D.C. Meijer en H.F. Bultman en anderen zien de toename van de bebouwing van de Ringdijk met lede ogen toe. Daarom schrijven zij op 8 december 1873 een brief aan het polderbestuur: "Geven met verschuldigden eerbied te kennen de ondergeteekenden, allen grondeigenaren en eigenaressen langs den Kanaaldijk en Veldweg in den Haarlemmermeerpolder; dat zij bezwaar hebben tegen het bouwen van woningen, pakhuizen enz. enz. op den Kanaaldijk van den Haarlemmermeerpolder, op de wijze zoo als thans plaats heeft; immers toch daardoor staan zij bloot, vlak voor hunne woningen gebouwen te zien verrijzen, die hun van uit hunne woningen niet alleen alle uitzicht benemen, maar ondergeteekenden daarenboven nog aan vele verdrietelijkheden blootstellen, terwijl ze hunne landerijen belangrijk in waarde verminderen". Daarom vragen ze geen dijksgronden voor het bebouwen met woningen en pakhuizen uit te geven als die zijn gelegen binnen een afstand van 75 meters ter weerszijden van een daarachter gelegen boerderij of herenhuis, Verder willen de heren dat indien er een dergelijk verzoek wordt ingediend zij eerst de keus krijgen om de grond in gebruik, huur of erfpacht te nemen.
Het bestuur overweegt dat inwilliging van het verzoek niet alleen een behoorlijke derving van inkomsten voor de polderkas betekent, maar ook dat een groot deel van de Ringdijk onbebouwd zal blijven. Ten aanzien van de gevraagde voorrang meent het bestuur dat dit te ingewikkeld en tijdrovend is terwijl daarnaast het risico bestaat dat "de gelegenheid om te bouwen worden afgesneden op die gedeelten van den Ringdijk, waar eene bebouwing voor het algemeen zeer wenselijk is". Het polderbestuur besluit het verzoek van Hanedoes en consorten niet in te willigen. Zij moeten om hun doel te bereiken, "om geene woningen voor hunne erven op den Ringdijk te zien verrijzen" maar een verzoek bij de polder indienen om die stukjes Ringdijk in huur te krijgen. En zo ontstonden de zogenaamde "uitzichtpercelen" voor achter de dijk gelegen boerderijen en woningen.
[ordner 2002-I]

1875 Op 7 april wordt in de bestuursvergadering melding gemaakt van een in de Ringvaart bij de brug te Leimuiden gezonken vaartuig: "Op voorstel van den voorzitter besluit de vergadering dat met het ligten van dit vaartuig ten behoeve van de eigenaresse groote inschikkelijkheid zal worden gebruikt, met betrekking van de kosten van die ligting, als zijnde zij eene zeer behoeftige weduwe die niet bij magte is de kosten der ligting te betalen en de oorzaak van het ongeluk geheel buiten haar toedoen is veroorzaakt".
[zie ordner 2002-I]

In verband met de wereldtentoonstelling te Philadelphia wordt door het polderbestuur een bijdrage geleverd door het tijdelijk afstaan aan de tentoonstellingscommissie van onder meer enige tekeningen van de stoomtuigen en een verkavelingskaart van de polder.

Op 22 september wordt een speciale commissie belast met vooral de beantwoording van de vraag hoe de Haarlemmermeerpolder, zonder vermeerdering van stoomvermogen, beter bemalen kon worden.

1876 Vaststelling van de eerste Politieverordening.

Jan Pieter Heije, eigenaar van meerdere boerderijen in Haarlemmermeer, kindervriend, dichter en liedjesschrijver komt op 24 februari te overlijden. Op zijn grafmonument te Abbenes komt het opschrift te staan: "De Nederlandsche jeugd aan den kindervriend en dichter Dr. J.P. Heije 1809 – 1876. Een lied, een lied, Uw leven lang".

In leven schrijft de arts J.P. Heije onder meer de liedjes “De Zilvervloot”, “Zie de maan schijnt door de bomen”, en “Ferne jongens, stoere knapen”. Hij schenkt de school in Abbenes een bibliotheek. Ook sticht hij in Abbenes de Cornelia Sophiabewaar-naai-, en breischool.

Polderpenningmeester P.A. Teding van Berkhout stopt er na 20 jaar mee. In zijn ontslagbrief geeft hij aan “dat vele particuliere bezigheden sedert geruimen tijd hem er aan hebben doen denken die betrekking neder te leggen, doch dat hij het denkbeeld steeds van zich heeft weten af te wenden, uithoofde de gehechtheid aan Uw bestuur en aan den Polder”. Hij geeft het aan in de afgelopen 20 jaar steeds drukker gekregen te hebben: er kwamen meer dan drie keer zoveel ingelanden en dat aantal groeide, net als het grote aantal mensen dat een perceel dijksgrond in recht van opstal wilde (in 2002 zijn dat er inmiddels ongeveer 2.100). Mr. W.H. Smit wordt de nieuwe penningmeester.

[W231]

In de poldervergadering van 6 december komt het rapport van de commissie tot verbetering van de waterstand in de Haarlemmermeerpolder aan de orde.

Bultman, landbouwer, voorzitter van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw, afdeling Haarlemmermeer én bestuurslid van de polder spreekt zich gemotiveerd uit voor de gepropageerde peilverlaging in het commissierapport. Bij zijn brief gaat een presentielijst van de vergadering van de afdeling Haarlemmermeer waarin 80 leden zich uitspreken over het commissie-advies. Bijna allen zijn het er mee eens.

De besluitvorming is door afwijking van het voorstel vervolgens zodanig gecompliceerd en daarmee “onleesbaar” dat de geïnteresseerde polderbewoner dit maar het beste zelf kan nalezen in de notulen van die vergadering

1877 Haarlemmermeer heeft 14.000 inwoners, waarvan er 8.000 gevestigd zijn langs de Ringdijk.

Dezen inwoners behoren veelal tot de economisch zwakkeren, die van het polderbestuur een stukje dijkgrond in recht van opstal krijgen (veelal voor de prijs van 2 ½ cent per jaar per vierkante meter). Hierdoor verwerven deze opstalhouders onder meer het recht op deze grond een woninkje te mogen bouwen. Het streven van de landarbeider naar een eigen stuk grond vindt steun bij de grondgebruikers die nu ontslagen worden van de plicht hun arbeiders voor hun levensonderhoud een stukje van hun grondbezit af te staan.

Hoe zwak zij economisch zijn blijkt uit de aarzeling van het polderbestuur de opstalvergoeding tot 4 cent te verhogen: “De opstalhouders behoren allen tot de mingevoeden die met moeite de kost voor hun gezin kunnen verdienen”.

[W247 en HM 0157]

Oprichting van woningbouwvereniging “Patrimonium”, afdeling Haarlemmermeer.

Oprichting Vereeniging tot Bevordering van de Algemeene Belangen van de Haarlemmermeerpolder, die de belangen van de eigenaren of bewerkers van laaggelegen gronden bepleit.

[1843 fort aan schiph...]

De minister van Oorlog, Jonkheer De Klerck, geeft opdracht een plan te ontwerpen waarbij de hele Haarlemmermeerpolder binnen een te maken Stelling van Amsterdam komt te liggen.

De verdediging van de belangrijkste Hollandse steden met behulp van waterlinies dateert uit de 17e eeuw. Het idee erachter was het onder water zetten (inunderen) van grote stukken land, om op die manier vijandelijke legers de doortocht te beletten.

Er wordt niet meer dan een halve meter water op de landerijen gezet, maar door de aanwezigheid van sloten, greppels en kanalen was zo'n inundatiegebied uiterst verraderlijk.

Voor een leger met zwaar materiaal was er geen doorkomen aan. Het water mocht ook weer niet te hoog komen, anders kon men er met platbodems overheen varen: het systeem luisterde dus heel nauw.

In 1629, midden in de Tachtigjarige Oorlog, kwam de eerste waterlinie (die we nu de Oude Hollandse Waterlinie noemen) tot stand. Er werd een aaneengesloten verdedigingslinie aangelegd van Muiden tot Gorinchem. De linie bestond uit een aantal sterke vestingsteden met daartussen inundatiegebieden.

Koning Willem I besloot in 1815 tot de aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, waarbij de stad Utrecht ook binnen de linie kwam te liggen.

Als sluitstuk van de verdedigingswerken werd tussen 1874 en 1920 rond Amsterdam een kring van forten en inundatiegebieden aangelegd die we de Stelling van Amsterdam noemen.

Eigenlijk moeten we hier spreken van de nieuwe Stelling van Amsterdam, want vanaf 1787 was een eerste kring van verdedigingswerken rondom de hoofdstad aangelegd. Langs de Diemerzeedijk liggen nog restanten van deze oude stelling. De Vestingwet van 1874 gelastte echter, dat er voortvarend aan de verbetering van de verdedigingswerken rond Amsterdam moest worden gewerkt. Deze nieuwe stelling vormde een tweede verdedigingslinie, waarbinnen het leger zich kon terugtrekken als de Nieuwe Hollandse Waterlinie gevallen zou zijn.

De hele stelling heeft een lengte van maar liefst 135 kilometer en bestaat uit 49 forten, die gemiddeld ongeveer 3 kilometer uit elkaar liggen.

De forten moesten natuurlijk voldoen aan de moderne militaire eisen. Door de uitvinding van de brisantgranaat rond 1885 waren de forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie al verouderd toen ze nog maar net gereed waren.

De brisantgranaat had namelijk een veel grotere explosieve kracht dan de daarvoor gangbare, met buskruit gevulde granaten.

Als antwoord op deze ontwikkeling werden de forten van de Stelling van Amsterdam niet meer gebouwd van baksteen, bedekt met een dikke laag aarde, maar werden ze opgetrokken uit 2 meter dik ongewapend beton.

De forten werden minder hoog gebouwd dan vroeger en vielen dus nog minder op in het landschap, mede door de beplanting die werd aangebracht. Kades tussen de forten zorgden voor de kering van het water in het inundatiegebied; een weg aan de “droge” kant van de kade vormde de verbinding tussen het ene fort en het andere.

Bij Aalsmeer duikt de linie Haarlemmermeer in.

Het zuidelijke deel van de polder kon onder water gezet worden, het noorden moest droog blijven. De Geniedijk die als een wezensvreemd element dwars door de Haarlemmermeer snijdt, vormt de grens tussen beide gebieden. Hier vinden we uiteraard ook de verdedigingswerken: fort bij Aalsmeer, fort Hoofddorp en fort bij Vijfhuizen. Tussen deze forten lagen nog kleinere verdedigingswerken, zogeheten batterijen.

Parallel aan de Geniedijk lagen twee kanalen. Het Voorkanaal aan de zuidzijde diende als inundatiekanaal, van hieruit kon het zuidelijk deel van de polder onder water gezet worden. Het noordelijke kanaal, het Achterkanaal, diende om de verschillende verdedigingswerken ook per schip te kunnen bereiken.

Belangrijke verandering voor de Haarlemmermeer is de bouw van een schutsluis bij Fort Aalsmeer. Deze vormde de verbinding tussen de Ringvaart en het Voorkanaal.

Na jaren van plannen voor een dergelijke sluis kreeg de Haarlemmermeer er een gedeeltelijk op kosten van de Staat. De sluis is een impuls voor de scheepvaart en de handel in de polder.

Met name bietenschepen maken dankbaar gebruik van deze nieuwe verbinding. Het sluisencomplex is een belangrijke stap naar de ontsluiting van Haarlemmermeer.

In militaire kringen beschouwt men overigens de Haarlemmermeerse linie als sterkste deel van de Stelling.

Actief als verdedigingswerk heeft deze geniedijk nooit hoeven functioneren. De linie wordt wel bij oefeningen en mobilisatie gebruikt. In de eerste wereldoorlog – als Nederland neutraal blijft – wordt de linie zelfs bewoond.

Ook in 1940 heeft de Stelling niet de kans gekregen gebruikt te worden. De forten in de Haarlemmermeerse Linie zijn in de tweede wereldoorlog wel door de Duitsers bezet geweest. Zij hebben de Stelling gedeeltelijk ontmanteld, met name de gepantserde geschutskoepels.

Na 1945 verliest de Stelling van Amsterdam haar defensieve betekenis. Sommige gedeelten van de Linie worden gebruikt als munitie-opslagplaats.

Thans is de Linie een industrieel archeologisch monument in de jonge historie van de Meer.

Gevers van Endegeest, voorzitter van de droogmakingscommissie, bedankt de dijkgraaf en de burgemeester op 5 juli schriftelijk voor hun hartelijke gelukswensen in verband met “het zilveren feest der droogmaking van het Haarlemmermeer”. Nog hetzelfde jaar overlijdt hij.

1878 Het polderbestuur besluit om niet, zoals aanvankelijk het plan was, over te gaan tot de plaatsing van hulp-gemalen naast de bestaande drie stoomgemalen.

Na 30 jaar trouwe dienst besluit het polderbestuur de stoomketels te vervangen. In plaats van 6 komen er 4 ketels die samen meer capaciteit hebben dan de 6 oude en ook nog 5 % brandstofbesparing geven. In plaats van 3,5 atmosfeer kunnen de nieuwe ketels 4,5 atmosfeer stoomdruk opbouwen.

[W254]

1879 Tussen 18 juni en 24 december, een half jaar lang, wordt er niet vergaderd door het polderbestuur. De reden hiervan is niet bekend. Misschien te weinig belangrijke zaken?

In de vergadering van 18 juni zijn in ieder geval genoeg belangrijke zaken aan de orde om die even de revue te laten passeren: de stand van de polderkas namelijk, die is

f 48,709, 78 ½ waarvan f 20.000,00 “is geborgen in de brandkast des polders”. Voor die tijd een zeer interessant bedrag voor een brandkastkrakende boef. De voorraad kolen voor de gemalen is 50.200 hectoliter. In de viswateren van de polder is sprake van een verminderde opbrengst. Surveillance van Rijks-en Gemeenteveldwacht wordt noodzakelijk geacht “met het oog om het stroopen tegen te gaan”.

Veel ingrijpende is de noodzakelijke besluitvorming over de vervanging van ketels bij de Lijnden en de aanschaf van een nieuwe stoomkast. De totale kosten van de ketelvernieuwing wordt door de hoofdopzchter geschat op uiteindelijk maximaal f 40.000,00. Er komen 4 nieuwe ketels. De proefstoking is op 8 september. In 1880 moeten nog 2 ketels vervangen worden.

Pieter de Breuk en anderen vragen om de aanleg van een brug over de Ringvaart bij Hillegom “in stede van de bestaande pont, waarmede zij zich nu p.m. 25 jaren beholpen hebben, dikwerf tot groot ongerief bij den overtocht (somwijlen drijft de pont door het breken der ketting met eene kostbare lading door het kanaal heen), meestal bestuurd door een ziekelijken of gebrekkigen oppasser, waar wel degelijk een flinken man op post behoorde te wezen: ook met ruw weder of met ijsgang is de overtocht dikwerf gestremd”

Aangevoerd wordt de steeds drukkere passage van de Ringvaart onder meer door het nabij gelegen spoorwegstation en de groeiende bevolking van de polder die profijt zou hebben van een brug. De gemeentebesturen van Hillegom willen wel een subsidie van 100 gulden per jaar verlenen.

Zonder motivering deelt het polderbestuur de brieven schrijvers mede dat aan het verzoek niet kan worden voldaan.

[zie ordner 2002-I]

De ingenieur van de polder stelt in een rapport van 22 november 1879 de onderhoudstoestand van de bruggen in de polder (dus niet over de Ringvaart) aan de orde: “De houten bruggen in den Polder, die nog niet vernieuwd werden, gaan op sommige plaatsen dringend om algeheele vernieuwing vragen. Reeds werden de negen groote bruggen over Hoofd-en Kruisvaart tot geheel andere houten bruggen vervormd, dan oorspronkelijk gemaakt zijn, en de 11 bruggen over de dwarstogten in de Hoofdwegen veranderd in ijzeren bruggen met stenen landhoofden. Maar er blijven nog 49 houten bruggen over, die in 1853 gemaakt zijn en waaraan nooit anders dan geoon onderhoudswerk gedaan is. Deze nu beginnen in den toestand te komen van geheel versleten te zijn, zoodat algeheele opruiming van het oude werk onvermijdelijk is, zoo men geen geld wil wegwerpen aan gedeeltelijke reparaties, die al het kwaad thans niet meer kunnen wegnemen”.

Hij voegt hier min of meer “geruststellend”aan toe dat “gelukkig en ligt begrijpelijk niet al die 49 bruggen thans even slecht zijn,

zodat zij ook niet allen regelmatig geheel vernieuwd behoeven te worden”.

Na deze inleiding volgt van zijn hand een algemeen plan voor de vernieuwing van de houten bruggen in de polder.

Het kostenplaatje voor 9 grote bruggen en 49 kleine bruggen: f 267.350, 00.

Hij schrijft in zijn rapport: “De som is aanzienlijk, maar daarvoor zal men dan ook bruggen (niet meer van hout maar van ijzer en steen) hebben verkregen, die niet over 25 á 30 jaren weder vernieuwd behoeven te worden”. En tenslotte “Het komt mij voor dat een werk als het hier bedoelde, waardoor de vergankelijke bruggen, die men van het Rijk ontving, tot soliede voor altijd blijvende bruggen zouden vervormd wezen, niet uit de gewone inkomsten betaald behoeft te worden, maar dat men er eene lening op langen termijn voor zou kunnen sluiten, daar toch inderdaad van zulk een werk, zij, die na ons komen, de vruchten zullen plukken”.

In latere rapportage geeft hij aan de duur van het werk van de totale brugvernieuwing op 20 jaar te schatten.

[W238]

1880 Oprichting van de afdeling Haarlemmermeer van het Witte Kruis als opvolger van de Choleracommissie. H. Bultman wordt voorzitter.

Er wonen nu 14.000 mensen in Haarlemmermeer.

Dijkgraaf Jhr. J.W.M. van de Poll wordt met algemene stemmen herbenoemd. “De dijkgraaf, in de vergadering teruggekeerd, wordt door de waarnemend voorzitter geluk gewenst met de uitslag van de stemming, daarbij “de belangen des polders opnieuw aan zijn onvermoeide zorg aanbevelende”. [W178]

Het polderbestuur verleent vergunning aan de heer J.L.J. Jansen te Hillegom voor de aanleg en de exploitatie van een stoomtramlijn door de Haarlemmermeerpolder.

Het beoogde traject is: “vanaf den weg van Heemstede, nabij de Ringvaart, langs de polderkade, over de brug nabij den Cruquius, van daar langs den Kruisweg en over den berm langs den Jaagweg bij Aalsmeer tot aan de brug bij Aalsmeer”. Artikel 5 van de vergunning luidt: “De geheele tramweg zal moeten zijn voltooid en in exploitatie gebracht vóór 1 november 1881”.

De stoomtramlijn kwam er niet.

1881 Vanwege de hoge kosten van onderhoud en vanwege het grote kolenverbruik denkt de Ingenieur van de polder, Elink Sterk, na over een vernieuwing van gemaal De Lynden. Ook speelt de, niet te verhelpen, scheve stand van de cilinders een rol. Men is bang dat de machine hierdoor ooit niet bedrijfsvaardig zou zijn. Herhaaldelijk breekt een werktuigdeel of is er een gebrek.

[W258]

Vanuit Hoofddorp kan men met de diligence naar Heemstede, waar het mogelijk is over te stappen op de stoomtram naar Haarlem of Leiden.

Vernieuwing van de Vijfhuizerbrug.

In 1881 wordt op 29 december de eerste ijsclub opgericht.

1882 In het Weekblad van Haarlemmermeer van 26 mei en 2 juni schrijft P. Boekel over “Eene tentoonstelling van oudheden in Haarlemmermeer”.

Deze artikelen gaan onder meer over bodemvondsten in Haarlemmermeer: “Hooggespannen was de verwachting van vele belangstellenden, toen de hand aan het werk der droogmaking geslagen was, omtrent de voorwerpen uit vroeger tijd, die gevonden zouden kunnen worden. Hoe hoopte men op overblijfsels, belangrijk voor de geschiedenis, de zeden, de beschaving van het voorgeslacht, welke niet minder belangrijk voor de geschiedenis van den vaderlandschen bodem konden zijn. Toch heeft de uitslag niet aan de verwachtingen beantwoord. Veel van hetgeen gevonden werd, is waarschijnlijk niet ter plaatse gekomen, waar het gebracht moest worden; maar werd door de poldergasten zelf aan dezen en genen liefhebber, wellicht voor al te geringen prijs, van de hand gedaan.

Zonder twijfel is alzo menig voorwerp het geheele land door verspreid geraakt”.

In beide artikelen is een opsomming te vinden van de voorwerpen die werden aangetroffen.

Een kleine bloemlezing van deze voorwerpen volgt hier: een Romeins kruikje, potjes uit de Frankische tijd, Jacobakannetjes uit de 15e eeuw, een middeleeuwse jachthoorn, een groen verglaasd borstbeeldje, voorzien van een zotskap, Vijf-stuiverstukjes van Philips de Schoone, ijzeren sabels, ijzeren en loden kogels, een ijzeren houweel, drie koperen tabaksdozen uit de 17e eeuw, waarvan één versierd met een vader en een zoon aan het strand, “terwijl visschen in het verschiep worden opgemerkt” met het niet ongeestige opschrift:

Siet vader siet,

Eten die grote visse de klijne niet?

“Ja soon dat heb ik lang geweten

Dat de groote de kleine eten”.

In totaal worden ruim veertig verschillende vondsten soms bestaande uit meerdere aantallen opgesomd.

Aan het eind van het artikel mijmert Boekel dat het een goed idee zou zijn om al deze vondsten een plaatsje te geven in het toekomstige polderhuis: “Welnu! Als die tijd aangebroken is, zou er dan iets eigenaardigers bedacht kunnen worden, dan het

afzonderen van eene zaal in het ruime polderhuis, waar de tentoonstelling gehouden kan worden of, veel beter nog, voortdurend zal blijven? Dan zou Haarlemmermeer zijn Museum van oudheden hebben en de herinnering levendig houden aan zijn vroegere toestand".

In 1920 zou door landbouwer D.J.G. Krijger een grote vondst van Romeinse munten gedaan worden.

Pas in 1894 komt het er, maar in 1857 kwam het al ter sprake. Nu in 1882 vragen de burgemeester van Haarlemmermeer en anderen aan het bestuur van de polder om een schutsluis te maken: "dit is toch het eenige middel, waardoor de inwoners dezer Gemeente in beteren toestand kunnen geraken en waardoor handel en nijverheid zich kunnen ontwikkelen, terwijl alle andere, hoewel tot heden mislukte plannen van verkeermiddelen, voor de inwoners van geen waarde zijn, als voor het goederenverkeer te duur, en voor velen door de afstanden en inrichting onbruikbaar, terwijl voor het vervoer van meststoffen, en voor den Polder zelf, bij voorbeeld voor het vervoer van grind als anderszins, het bestaan eener schutsluis, veel kosten zoude besparen. De loffelijke pogingen tot daargestelling van eene weekmarkt zullen bij gebrek van eene schutsluis, onvermijdelijk mislukken". Vervolgens reikt hij allerlei creatieve oplossingen aan over hoe met de bruggen over de Hoofdvaart moet worden omgegaan als er scheepvaart in de Hoofdvaart komt. Het gaat om de doorschutting van geladen vaartuigen van ongeveer 40 ton. De hoofdopzichter rekenert uit dat een noodzakelijke dubbele sluis met toebehoren ongeveer 150.000 gulden kost. Er zijn echter meer kosten: de Hoofd- en Kruisvaart moeten verdiept worden en er moeten 9 beweegbare bruggen zijn met brugwachterswoningen: bijkomende kosten respectievelijk 130.000 gulden en 140.000 gulden.

Het verzoek wordt niet ingewilligd, gelet op de enorme (financiële) consequenties.

1883 In het Weekblad van Haarlemmermeer van 23 maart 1883 staat het volgende bericht: "In den morgen van den 17den Maart, ten ruim 5 ure, werd ook in deze gemeente, even als op vele andere plaatsen, een dof gedruisch gehoord, waarop onmiddellijk eene schudding volgde, en wel van dien aard dat allen, die nog in den zoeten slaap lagen, ontwaakten, en de reeds op de been zijnde personen zich met moeite konden staande houden. Uit alle gedeelten dezer gemeente en ook uit Heemstede en Aalsmeer kwamen gelijklopende berichten. Van ongelukken werd echter niets bekend, slechts enkel van huisraad dat door elkander is geschud; terwijl bij één de klok van den wand is gevallen en vele huisbellen in beweging werden gebracht".

In dezelfde krant gaat mr. J.P. Amersfoort dieper in op hetgeen er aan de hand was. Hij schrijft onder meer: "Aan het zware gebouw van den Lynden begon de schel, die moet waarschuwen als het werktuig te hoog wordt opgevoerd, aan te slaan; bij mijn schilder, die op den Ringdijk woont, werd het huis opgeligt, zóó dat de sneeuw, die op het dak lag, van eenen kant er afviel. Bij mijn tuinman stortte de melkkan, die op tafel stond, de melk die er in was er uit. De paarden in den stal werden zeer onrustig en wilden zich van hunne halsters bevrijden".

Amersfoort meent dat de aardbeving of -beving een gevolg is van grondverschuiving ten gevolge van de grote en zware werken, in de laatste tijd aangelegd, de droogmaking van meren, het bouwen van grote gevaarten en het verplaatsen van massa's aarde.

[W260]

Na de aanvankelijke ontdekking door boer Buijs in 1854 wordt in de omgeving van de IJweg de Hollandiabron, die geneeskrachtig water bevat, na onderzoek van het water "herontdekt". Dertig jaar vloeide het water (50.000 liter per dag) uit deze bron (ontstaan in De Eifel in Duitsland) weg in de sloot en werd het voor het bedrijf gebruikt.

Het bronwater wordt later geëxploiteerd door het bronwaterbedrijf "Hollandia-Bron" en in 1892 wordt in Haarlem het Brongebouw gesticht. Daar kan men het geneeskrachtige water drinken en er in baden.

Onderzoekingen hebben aangetoond dat dit Nederlandse bronwater –Hollandia-water genaamd- alle buitenlandse bronwateren in geneeskraft overtreft en bovendien veel goedkoper is.

[W261]

De hoeveelheid waterberging in de Haarlemmermeerpolder is altijd problematisch geweest. De herziene verordening op de waterberging komt in het polderbestuur aan de orde. In een polder is nu eenmaal voldoende waterberging nodig om te voorkomen dat alle neerslag en het water uit de bodem onmiddellijk afstroomt naar de gemalen, die voor de afvoer daarvan naar de Ringvaart de capaciteit niet hebben en waardoor wateroverlast ontstaat. Bestuurslid Amersfoort gelooft dat alle verordeningen, die op het punt van waterberging worden gemaakt nimmer aan het doel zullen beantwoorden "indien ze met evenveel laauwheid worden uitgevoerd als de thans bestaande".

Het polderbestuur besluit tot nieuwe bemetseling van de stoomketels aan de Lijnden vanwege de daarin gekomen scheuren en hollen.. Alhoewel dit niet te voorkomen is is het gebrek erger en spoediger ontstaan dan nodig was omdat, volgens de hoofdopzichter Elink Sterk "tot mijn spijt, bij het maken der bemetseling op mijn voorstel de aanvulling boven de ketels, ter wille der zuinigheid, is gemaakt uit sintels en koolasch, in plaats van uit massief metselwerk". Het gaat om een bedrag van f 1.800 voor de zes ketels.

[W229]

Ook dit jaar wordt er in het polderbestuur weer uitvoerig van gedachten gewisseld over het verlenen van medewerking aan de aanleg van tramwegen in de polder. De heer T. Sanders krijgt hiervoor vergunning. Pas op 2 augustus 1912 is de feestelijke opening van de eerste twee Haarlemmermeerspoorlijnen op basis van het plan van Sanders. Tussen 1852 en 1912 werden meer dan 10 plannen tot aanleg van een spoorlijn ingediend.

1884 Op 23 januari wordt de Gymnastiekvereniging te Hoofddorp opgericht.

Op 13 februari besluit het polderbestuur dat het tarief voor in recht van opstal uitgegeven gronden aan de Ringdijk van de Haarlemmermeerpolder voortaan 2½ cent

per m2 bedraagt.

In de vergadering van 14 mei wordt medegedeeld dat Mr. J.P. Amersfoordt om gezondheidsredenen ontslag neemt uit zijn betrekking als heemraad.

[W247]

1885 Op 17 januari schrijft de hoofdopzichter een "brandbrief" aan de dijkgraaf. Hij doet uitvoerig verslag van een ontstane brand in het gemaal de Leeghwater in het doorgang-gebouwtje tussen machine en ketelhuis.

Hij schrijft het volgende: "Gisteren morgen kwam de Opzigter J. van der Kamp berigten, dat den vorigen avond omstreeks 9 ure brand was ontdekt aan den Leeghwater in het doorgang-gebouwtje tussen machine en ketelhuis, door den machinist Umans die bij de werkende machine op wacht was. Umans liet Van der Kamp roepen en deze kwam dadelijk en zag dat aldaar een tamelijk hevige brand was ontstaan. In dit gebouwtje worden kleinere gereedschappen, eenig touw, poetskatoen, wat olie enz. geborgen, om bij de werkende machine bij de hand te hebben. Er is een houten vloer, houten dakbeschot, een staand houten schot, drie deuren met kozijnen en een houten bekleeding ronde de algemeene stoompijp, die met koehaar is omkleed.

Dt een en ander brandde natuurlijk hevig, daar alles door de voordurende verwarming van de stoompijp kurkdroog is. Van der Kamp zag in, dat het doorgang-gebouwtje niet te behouden zou zijn en liet dus de deuren en de muren van het ketelhuis en van de machinekamer sluiten, opdat de brand zich niet daarheen zou verspreiden; die deuren deed hij van de buitenkant nat houden, liet stoom afwerken, de vuren uit de ketels halen en trachtte mannen te krijgen om te helpen blusschen, daar het vaste personeel niet talrijk genoeg was om, bij gemis van een brandspuit, wat goeds uit te richten. Dit gelukte, hij had al spoedig 15 man met emmers.

Deze posteerde hij van af den stortvloer, waar water was, langs de trap tot boven op het machinegebouw, liet hen elkaar de gevulde emmers aanreiken, die dan van boven af, op en in het doorgang-gebouwtje konden geworpen worden. Zoo gelukte het de brand te bedingen. Toen de brandspuit van bbenes kwam, was het dan ook onnoodig die water te doen geven; zij bleef uit voorzichtigheid echter eenigen tijd, doch vertrok zonder gewerkt te hebben, en tegen half één ure des nachts was alles afgeloopenen, behalve één wacht, gingen allen naar bed. De burgemeester kwam nog des nachts om één ure en sprak Van der Kamp, doch vond niets meer te doen". Volgt een beschrijving van de oorzaak van de brand, de staat van het gebouwtje na de brand, de schade aan de stoompijp en de voornemens van de ingenieur ten aanzien van het herstel. Hij besluit zijn brief met te zeggen "Er is geen reden om aan brandstichting, hetzij moedwillig, hetzij door onvoorzichtigheid, te denken. Gelukkig maakt de waterstand het gemis van werking van den Leeghwater voor een paar dagen niet voelbaar".

[W263]

In dit jaar komt op 1 februari de grote Haarlemmermeerder, mr. J.P. Amersfoordt, te overlijden.

Op 15 juli wordt zijn boerderij De Badhoeve openbaar verkocht en verkaveld.

1886 Bij de onderhandelingen van het polderbestuur met de Genie komt de fortbouw en de aanleg van een schutsluis (weer) aan de orde. De schutsluis zou kunnen worden "meegenomen" in de aanleg van de militaire werken in de Haarlemmermeerpolder. Dit is niet het enige voordeel, ook het economische belang en het scheepvaartbelang spelen een rol. Verder zou ook een betere toevloeiing van het water naar Hoofddorp in het belang zijn van de bemaling terwijl ook een groot deel van de polder voor inundatie zou worden gevrijwaard. Er wordt in het bestuur gestemd over het maken van een sluis. Het voorstel wordt met 8 tegen 7 stemmen aangenomen. Pas in 1894 komt de sluis gereed.

Bij de beraadslagingen over het weksalaris van de éleve-machinist B. Augustinus wordt aangevoerd door de voorzitter "hoe moeilijk het is om het drijven der machines goed te behartigen en zegt dat de adressant goed voldoet en wijst vooral op de verbetering aan den Lijnden door de Hoofdopzichter aangebragt, daar vroeger dit stoomtuig 35 hectoliter kolen op 1000 slagen en nu 25 hectoliter op 1000 slagen verbruikt, hetgeen een besparing van 6000 hectoliter steenkolen oplevert". Augustinus krijgt uiteindelijk het voorgestelde salaris van 13 gulden per week, in plaats van de door sommige bestuursleden gewenst 11,50 gulden.

[W273]

1887 In december verschijnt het laatste nummer van het Weekblad van Haarlemmermeer.

Om een indruk te krijgen van datgene wat ruim 100 jaar geleden aan de orde komt in de laatste vergadering van het polderbestuur van dat jaar, 7 december, : de inhoud van de kas van de penningmeester bedraagt f 96.505, 10 ½, de voorraad steenkolen voor de drie stoomtuigen bedraagt 53.350 hectoliter, de aanvraag van het Departement van oorlog tot het bouwen van een damsluis in de Ringvaart te Vijfhuizen en de begroting voor 1888.

[W264]

1888 Tegen het einde van de 19e eeuw is de Cornwall-machine van de drie Haarlemmermeerse stoomgemalen verouderd.

De bemaling van de Haarlemmermeerpolder is aan modernisering toe.

In 1888 worden de ketels van de Cruquius nog vernieuwd, maar in 1891/92 valt de beslissing om De Lynden te verbouwen tot een centrifugaalpompgemaal met snellopende compound-stoommachines. In 1912 zal de Leeghwater volgen, die een diesel-centrifugaalgemaal wordt. Beide gemalen hebben nu voldoende capaciteit, om De Cruquius te degraderen tot reserve-gemaal, dat overigens toch nog enkele malen per jaar in werking is. Verdere modernisering maakt de Cruquius eind 1932 geheel overbodig. In 1934 zal het museum worden, dankzij de de inspanningen van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs in samenwerking met het polderbestuur.

In 1991 zal De Cruquius door de American Society of Mechanical Engineers worden uitgeroepen tot International Historic Mechanical Engineering Landmark.

[W267]

In verband met militaire inundatie in de Stelling van Amsterdam wordt in de Ringvaart, 230 meter benoorden de watermolen van de Vijfhuizerpolder door het Departement van Oorlog een damsluis aangelegd, om het water te kunnen opzetten in tijd van oorlog of oorlogsgevaar.

De Bell-Telefoon-Maatschappij krijgt van het polderbestuur vergunning tot het aanleggen en gebruiken van intercommunale telefoonlijnen op poldereigendommen. Voorwaarde is onder meer om goede telefonische verbindingen te maken tussen de poldersecretarie te Haarlem, of eventueel later te Haarlemmermeer, het Hoofddorp en de drie stoomtuigen van de polder.

1889 Oprichting Boerenleenbank.

Evenals in 1888 wordt in dit jaar, als onderdeel van de Stelling van Amsterdam een damsluis in de Ringvaart aangelegd ten bezuidoosten van Halfweg, op 145 meter van de noordwestelijke kade van de Osdorper-Bovenpolder.

Nadat in 1877 het plan was ontworpen voor een te maken Stelling van Amsterdam in Haarlemmermeer, begon men in 1889 jaar met de bouw van de linedijk (ook wel Geniedijk of Slaperdijk genoemd).

In het polderbestuur komt op 9 januari de met de Staat der Nederlanden te sluiten overeenkomst over de te maken verdedigingswerken in de polder aan de orde.

Met wijziging van een aantal artikelen besluit het bestuur akkoord te gaan met een overeenkomst met de Staat tot de aanleg van een slaperdijk met schutsluis in de Ringdijk.

De nieuwe secretaris van de polder is Mr. G.C. Everwijn Lange, die in 1894 na het overlijden van dijkgraaf Van de Poll, de derde dijkgraaf van de Haarlemmermeerpolder wordt.

In de poldervergadering van 10 juli komen een paar van oudsher bekende Haarlemmermeerse namen aan de orde als het gaat om het krozen van de vaarten en tochten: die wordt gegund in percelen aan: J. Vinke, J. Roodzand, en C. Kolle Czn. Het onderhoud van de grintwegen wordt gegund aan: H. Raaphorst, A. den Breejen P. van Dijk en D. Offerman.

Verder komt aan de orde de verkoop van oude ketels enz. aan de Cruquius aan B.J. Nijkerk de 10 ketels voor f 1.451,00, het oude ijzer voor f 1,501,00 aan G.J. Vincent & Cie., 5 stukken stoomkast voor f 202,50 en aan J. Kaas en het roodkoper voor f 90,00.

De voorzitter zegt dat deze verkoop zeer gunstig genoemd mag worden.

[ordner 2002-I]

De ingenieur van de polder maakt op verzoek van het dagelijks bestuur een reis naar Parijs (waarschijnlijk in verband met een bezoek aan de wereldtentoonstelling om zijn vakkennis op peil te houden door kennis te nemen van technisch nieuwe en/of revolutionaire ontwikkelingen. Hij zal daar ook als één van de eerste golven toeristen ter wereld de in verband met de tentoonstelling gebouwde Eiffeltoren te zien krijgen). Hij krijgt een bedrag van f 250,00 om daar te besteden. Niet iedereen in het bestuur is het daarmee eens.

1890 Inwijding van de Nederlands Hervormde kerk te Lijnden. In 1936 wordt een nieuwe kerk gesticht.

Na de landbouwcrisis in de jaren (1870-1890) breken er nu betere tijden aan.

Er is sprake van een periode van economisch herstel (1890-1920) Lanzamerhand ontstaat de indruk dat Haarlemmermeer de kinderziekten van het kolonistenbestaan heeft overwonnen.

[W268]

Vernieuwing van de brug Halfweg. Afgebeeld is de in 1955 inmiddels weer oude brug Halfweg.

De Grofsmederij te Leiden maakt een nieuwe balklepkast voor gemaal de Cruquius.

Een groepje mensen is bezig met de oprichting van een Maatschappij tot exploitatie van de staalwaterbronnen in de Haarlemmermeerpolder. Ze vragen aan het polderbestuur om een concessie voor het leggen van buisleidingen tot vervoer van het bronwater naar Haarlem en voor de aanleg van een telefonische verbinding "zoo met het oog op storingsen als anderszins". Onder bepaalde voorwaarden van technische en financiële aard gaat het polderbestuur akkoord met de concessieverlening.

Bestuurslid Mock vraagt of voortaan de gedrukte notulen van de polderbestuursvergaderingen kunnen worden toegezonden omdat het voorlezen in de vergadering zoveel tijd kost en omdat door het voorlezen het een of ander gemakkelijk aan de aandacht kan ontsnappen.

De voorzitter zegt dat daartegen geen bezwaar bestaat.

In totaal 98 % van de mannelijke beroepsbevolking is werkzaam in de agrarische sector. Honderd jaar later, in 1991, zal dat percentage geslonken zijn tot 2.

1891 De eerste druk van "Uit het leven van Dik Trom" van de Haarlemmermeerder C.J. Kievit verschijnt.

Cornelis Johannes Kievit, geboren op 3 maart 1858 te Hoofddorp, werkt als hulponderwijzer aan onder meer de openbare lagere school nummer 3 in Vijfhuizen.

Kievit vind de bestaande kinderboekjes te braaf.

Voor een deel spelen de verhalen van Dik Trom zich in Hoofddorp af. Sommige figuren in de Dik Tromboeken hebben echt bestaan, zoals de gemeente-veldwachter Flipsen. Alleen de hoofdpersoon Dik Trom zelf is door de schrijver verzonnen.

Kievit schreef 6 Dik Tromboeken en ruim 50 andere jeugdboeken.
[W65]

Vanwege hoge kosten van onderhoud en het grote kolenverbruik wordt besloten tot de reconstructie van het gemaal Lynden in 1891/1892. Bij de keuze van de toe te passen pompen waren er twee opties: Wortingtonpompen of centrifugaalpompen. De eerste optie heeft als pluspunt het zuinige verbruik van energie, terwijl de tweede als belangrijk voordeel heeft de bijzondere geringe ruimte die ingenomen zou worden en ook de geringe aanlegkosten. De aangebrachte centrifugaalpompen blijken een goede investering. De nieuwe pompen hebben maar 57 % van de brandstof nodig ten opzichte van de oude pompen en ze hebben ook een grotere wateropbrengst dan de 8 oude pompen. In dit jaar worden vanwege de plaatsing van 2 centrifugaalpompen met snelopende compound-stoommachines de zogenaamde vleugels aan het gemaal gebouwd. Vanaf 1892 verschilt De Lynden, na deze aanbouw en de verdwijning van "de armen", definitief van zijn tweelingbroertje Cruquius.
[zie ordner 2002-I]

Haarlemmermeer telt ruim 15.000 inwoners.

1892 Op 2 april wordt de Maatschappij tot Exploitatie van Staalwaterbronnen te Haarlem opgericht.

[W266]

In het polderbestuur wordt evenals het jaar daarvoor intensief vergaderd over "de vervanging van het tegenwoordig stoomtuig de Lijnden door twee centrifugalen, uitvoerende 696 waterpaardenkracht".

De ingenieur noemt in de vergadering van 27 januari nog eens de belangrijkste argumenten: de nieuwe werktuigen zullen meer water uitslaan: "Elk centrifugaal zal dan circa 14 % meer water uitwerpen dan een onzer machines". Verder zullen de totale kosten voor onderhoud en gebruik van de machines geringer zijn (ongeveer 2.500 gulden). Een derde reden is dat door het in conservatie brengen van de Cruquius een reservemachine ter beschikking is, zoals de ingenieur zegt "te allen tijde gereed om, zoo onverhoopt een der andere machines in het ongereede raakt, dadelijk daarvoor in te vallen". Een vierde reden is dat door het in conservatie brengen van één van de twee blijvende machines het leven van beiden, dat natuurlijk niet eeuwig is, aanmerkelijk in duur toenemen. Daarnaast speelde een rol de te vervangen ketels van de Lijnden en de behoefte aan vernieuwing van ketels bij de Leeghwater.

1893 Inwijding van de gereformeerde kerk te Vijfhuizen.

[W272]

In de vergadering van het polderbestuur op 22 februari wordt medegedeeld dat H. Deutekom de opbouw van de gebouwen voor de nieuwe machine van de Lijnden voor de som van 12.000 gulden heeft aangenomen. B.J. Nijkerk heeft het slopen van de oude machine aangenomen en de koop van het ijzer voor 1 gulden per 100 kilogram en van het brons en koper voor 35 gulden per 100 kilogram (opbrengst f 7.248,43).

Verder wordt medegedeeld dat het bestuurslid Van den Wall Bake verleden week met de ingenieur van de polder naar Engeland is geweest om de stand van de nieuwe werktuigen op te nemen. Hij heeft een zeer goede indruk van het werk gekregen. De machines zullen weldra verzonden worden en "alles loopt uitstekend goed", aldus de dijkgraaf.

Op maandag 17 april legt hij op verzoek van de heemraden de eerste steen voor het gebouw van de nieuwe machine van de Lijnden. Hij krijgt bij die gelegenheid een zilveren troffel aangeboden.

In de vergadering van 19 december 1893 wordt medegedeeld dat de vergunning tot gebruik van de 6 nieuwe ketels voor de machine Lijnden is ontvangen.

De klerk van de polder, de heer Klok, krijgt een verhoging van zijn jaarwedge van 100 gulden. Voortaan zal hij 600 gulden ontvangen "ook met 't oog op zijn aanstaand huwelijk".

In de Jaarrekening van de Haarlemmermeerpolder van 1893 komen de kosten van "de nieuwe" Lijnden aan de orde: de kosten voor de aanpassing van het gebouw bedroegen f 49.877,25, voor de ketels f 26.118, 21 ½ en voor de machine f 24.101,50. In totaal dus ruim 1 ton.

1894 Voltooiing Geniedijk met vaarten en sluizencomplex, waardoor de polder toegankelijk wordt voor de scheepvaart.

[W276]

Dijkgraaf Jhr. J.W.M. van de Poll komt in dit jaar te overlijden. In de 34 jaar van zijn bestuur zijn grote verbeteringen tot stand gekomen. Mr. G.C. Everwijn Lange wordt op 18 juli de derde dijkgraaf van de Haarlemmermeerpolder (tot 1917), nadat de heer H. van Wickevoort Crommelin, ondanks zijn benoeming met algemene stemmen, daarvoor bedankt heeft.

In de rondvraag van de poldervergadering van 26 september in het Lokaal van Staats in Haarlem vraagt bestuurslid Van Zijverden waarom bij "den laatstleden hoogen waterstand de twee machines aan den Lijnden niet hebben gewerkt". Het antwoord van de dijkgraaf is dat zulks niet mogelijk was, aangezien er slechts één machinist was.

In een volgende vergadering vraagt bestuurslid Crommelin als het gaat over het loon van de smeerjongen aan de Lijnden, of er voortaan niet net als bij Rijnland kan worden gesproken over "smeerman".

De voorzitter zegt er in de volgende begroting op te zullen letten.

Uit gestelde vragen in het bestuur blijkt ook dat de poldermedewerkers beschikken over velocipédes (voorloper van de

hedendaagse fiets). De voorzitter zegt dat de opzichters, uitgezonderd opzichter Bakker er weinig gebruik van maken, zodat door hem in het vervolg tegen het aanschaffen ervan geadviseerd zal worden.

Op 21 augustus maakt burgemeester Lantendorffer bekend dat alle buitenwateren met cholera besmet kunnen zijn.

1895 Bouw van het Brongebouw in Haarlem van de Maatschappij tot Exploitatie van Staalwaterbronnen (in Haarlemmermeer).

De stoomgemalen van de Haarlemmermeerpolder werden gestookt met kolen. Om aan te geven welke hoeveelheden hier voor nodig waren, zowel voor gebruik als voor reserve: Leeghwat: circa 11.300 hectoliter, Cruquius: circa 6.500 liter en Lijnden: circa 8.200 liter.

De in die tijd bekende Haarlemmermeerder J.H.M. Evelein wordt herkozen als heemraad van de Haarlemmermeerpolder.

[W279]

De sluis in de Aalsmeerderdijk maakt het voor het eerst mogelijk om met een schip vanuit de polderwateren in de Ringvaart te komen.

Er wordt op 11 december een "verordening op het gebruik en de bediening der sluizen en van de ophaalbrug in den Ringdijk van den Haarlemmermeerpolder bij Aalsmeer, en op het gebruik van andere door de Militaire Genie in dien polder aangelegde werken, voor den publieken dienst opengesteld of open te stellen".

Artikel 3 luidt als volgt: "De schippers van de ophaalbrug doorvarende of geschut wordende schepen zijn verplicht zich in allen deelen stipt te gedragen naar de bevelen van den sluiswachter, die hen daartoe, zoo noodig met behulp van den sterken arm, zal dwingen".

In diezelfde vergadering van het polderbestuur wordt er een verordening op het bevaren "der Wateren van den Haarlemmermeerpolder binnen den Ringdijk" vastgesteld.

Op grond van artikel 1 van die verordening mogen de wateren niet bevaren worden met vaartuigen, voortbewogen door stoomtuigen of andere mechanische samenstellingen.

De maximumsnelheid is 120 meter per minuut in de Hoodvaart, Kruisvaart en het Voor-en Achterkanaal. In de ander wateren is het 80 meter per minuut.

[W282]

1896 Om een indruk te krijgen over de "polderagenda" in 1896 is het vermelden waard dat op zaterdag 15 februari in het Lokaal van Staats (het Hofje van Staats aan de Jansweg in Haarlem) een vergadering van het college van hoofdingelanden wordt gehouden.

De voorzitter van het college blik met genoegen terug op inmiddels 40 jaar polderbestuur. Hij somt de verschillende verbeteringen op, waaronder de verbetering van de machines van de stoomgemalen, door een uitbreiding van het aantal ketels, de renovatie van het gemaal De Lynden, (waardoor het z'n huidige vorm kreeg, daarvoor hadden Lynden en Cruquius eenzelfde uiterlijk) en de aanleg van een schutsluis bij Aalsmeer "tengevolge waarvan de polder zich in een uitstekende toestand bevindt en gerust de vergelijking met andere polders kan doorstaan". In deze vergadering wordt gesproken over de uitgifte van grond in opstalrecht en de verhuring van gedeelten veldweg. Door een bestuurslid wordt de wijze van snoeien van de bomen langs de Hoofdweg in Nieuw-Vennep afgekeurd. De heer Crommelin, die al veertig jaar deel uitmaakt van het polderbestuur, wordt in verband hiermee een fraaie zilveren inktkoker met toepasselijke inscriptie aangeboden.

In de vergadering van 8 april wordt van gedachten gewisseld over de verdieping van verschillende tochten. Ook komt de bestelling van grind voor de verharding van de polderwegen, waar de polder toen nog de zorg voor had, aan de orde.

Besloten wordt tot een tijdelijke geldlening van maximaal 50.000 gulden om in de behoefte aan kasgeld te voorzien. Reden hiervoor was het grote bedrag dat in verband met de aankoop van steenkolen voor de stoomgemalen nodig was.

In de vergadering van 8 juli komt de opbrengst van de verpachting van het grasgewas langs de wegen aan de orde. Verder worden er besluiten genomen over het gunnen van diverse werken, zoals het krozen van vaarten en tochten, het onderhoud van het Ringvaartsboord. Ook ponten en roeiboten en gebouwen, bruggen beschoeiingen, duikers, rol-en zeilpalen dienden onderhouden te worden.

In de laatste vergadering van het jaar, op 16 december, wordt het defecte koppelstuk van de machine Leeghwat besproken.

Door de firma Krupp te Essen is inmiddels een nieuw stuk geleverd.

De verwachting bestaat dat De Leeghwat binnenkort weer zal werken.

De heer D. Visser wordt aangesteld tot brugwachter aan de brug bij Cruquius, in plaats van P. Kennedy, die wegens lichaamsgebreken eervol ontslag had gekregen.

Machinist Bras viert zijn 40-jarig jubileum bij de polder. Hij krijgt een gouden horloge (ter waarde van honderd gulden) en een getuigschrift. Bij verkoop van een kadegedeelte langs de Ringvaart aan de Commissie tot verving van de Osdorperbovenpolder wordt overwogen dat de kade veel onderhoud vereist vanwege het nog steeds toenemende verkeer van stoomboten op de Ringvaart.

[W283/1857 stoombootsta...]

1897 Het polderbestuur raakt in conflict met de Bell-Telefoonmaatschappij omdat in 1894 zonder vergunning van het polderbestuur draden ten behoeve van de Wilhelminabron (Staalwaterbronnen te Haarlem) aan de palen van de polder telefoon werden bevestigd waardoor deze nog meer last kreeg van storingen. De telefoonmaatschappij werd zelfs gesommeerd alle draden, isolatoren en isolatordragers aangebracht ten behoeve van de Maatschappij tot Exploitatie van de Wilhelmina-bron boven eigendommen van de polder aangebracht, te verwijderen.

In de vergadering van het polderbestuur van 14 december wordt gerapporteerd dat het zo ver moest komen dat de ingenieur een kokerpaal bij de Lijnden heeft laten wegruimen en de lijnen weerszijds van die paal laten doorsnijden, tengevolge waarvan de telefoonverbinding verstoord werd. Echter op last van de regering werd die echter in de nacht van de volgende dag weer hersteld! In het bestuur wordt van gedachten gewisseld over een juridisch gepaste reactie. Er wordt besloten een rechtsgeding tegen de telefoonmaatschappij aan te spannen.

Er is in het bestuur van de polder discussie over de prijs van de voor de stoomgemalen benodigde steenkolen. De voorzitter zegt dat bij de Maatschappij Deutscher Kaiser 2.000 karren steenkolen zijn besteld a f 11,00 per kar. De heer Van de Poll zegt dat te duur te vinden en geeft in overweging een proef te nemen met Engelse steenkolen. Er wordt overigens in de vergadering van het bestuur van 14 juli met genoegen opgemerkt dat de nieuwe machine aan de Lijnden minder steenkolen verbruikt naar rato van de grote capaciteit van dit stoomwerktuig.

Personele zaken komen ook aan de orde in de vergaderingen van het college van hoofdingelanden van de Haarlemmermeerpolder: een opzichter wordt ontslagen wegens het aanhoudens misbruik maken van sterke drank. De bode J.H. Teeven krijgt wegens hoge leeftijd eervol ontslag. Hij heeft er dan bijna 30 jaar bij de polder opzitten. Hij krijgt een pensioen van 700 gulden per jaar. Zijn opvolger is K. Hoorns, daarvoor veldwachter te IJmuiden.

Op 12 december is van één van de centrifugalen aan de Lijnden de as gebroken. De ingenieur van de polder is onmiddellijk naar Krupp te Essen afgereisd welke firma zo spoedig mogelijk zal zorgen voor de levering van een nieuwe as. Vermoedelijk zal het zo'n drie weken duren voordat de nieuwe as gereed zal zijn. De bemaling van de polder is in deze maand toch wat penibel want ook de Leegwater ligt stil in verband met inwendig onderzoek van de ketels, persing en daarna het weer opnieuw inmetelen van de ketels, welk werk "met den meest mogelijken spoed wordt voortgezet". Bij wijze van spreken "tot overmaat van ramp" vraagt bestuurslid Verkuijl waarom onlangs de Cruquius niet in werking was. De voorzitter antwoordt dat dit op Zondag 5 december jl. het geval was ten einde aan het personeel een rustdag te kunnen geven. De heer Verkuijl wil naar aanleiding van dit antwoord nog wel even kwijt "dat eerst Maandagavond dit stoomtuig weder in werking was".

In 1897 was de Leegwater overigens 1.620 ½ uren in werking (verbruik 14.837 hectoliter kolen), de Cruquius 646 ½ uren (verbruik 6.398 hectoliter steenkolen) en de Lijnden 3.277 uren (verbruik 23.688 hectoliter steenkolen). De Lijnden draaide dus 2 x zoveel uren als de Leegwater en maar liefst 5 x zoveel als de Cruquius. Reden waarom de Leegwater zo weinig draaide was de ketelvernieuwing en het tekort aan kolen als gevolg van "het in den grond dringen van kolen" en onnauwkeurige meting van de hoeveelheid. In verband daarmee was de Lijnden meer uren in gebruik. [W287]

1898 Oprichting van de Hollandsche Electriche Spoorweg Maatschappij (HESM).

De ingenieur van de Haarlemmermeerpolder, A. Elink Sterk schrijft aan het bestuur: "Nu de nieuwe machines Lijnden, waarvan de tweede in 1894 gereed kwam, gedurende ruim drie jaren gewerkt hebben is het interessant na te gaan welke economische resultaten daardoor bereikt zijn". Hij gaat in op het steenkolenverbruik, het verbruik van smeermiddelen, het onderhoud van de machines en de kosten van het personeel. Hij vergelijkt deze kosten met zijn voorstel uit 1891. Voor wat betreft het steenkolenverbruik, dat natuurlijk in de eerste plaats afhankelijk is van de hoeveelheid regen, de verdamping en de waterinlating berekent hij een grotere besparing dan werd voorgespiegeld. Het totaalbedrag is echter niet indrukwekkend: f 886,00. De kosten van smeermiddelen en verlichting zijn zoals hij voorspelde en de kosten van onderhoud worden overschreden, zij het met ongeveer f 154,00. Ook de personeelskosten worden overschreden, echter met het geringe bedrag van f 144,00. [W274]

1899 Op 26 maart overlijdt Pieter Boekel, in leven schoolmeester in Haarlemmermeer en schrijver van 2 boeken over Haarlemmermeer.

Hoge posten op de begroting van de Haarlemmermeerpolder zijn bijvoorbeeld: het onderhoud van alle polderwegen: f 23.975, 13 ½ en de kosten van brandstoffen, olie en smeer voor de gemalen: f 37.238, 73 ½.

Het rechtsgeding tegen de Nederlandse Bell Telephoon Maatschappij resulteert in een veroordeling van deze maatschappij tot verwijdering van de op de poldergrond aangebrachte telefoonpalen en toestellen. Uiteindelijk wordt de telefoonlijn tussen de poldersecretarie in Haarlem en de stoomgemalen overgenomen.

In de poldervergadering van 22 februari 1899 komt het overlijden van de ingenieur van de polder, A. Elink Sterk, aan de orde. Er wordt hulde gebracht aan zijn werkkraft en kunde gedurende 32 jaar. Met name is aan hem te danken de vernieuwing van de Lijnden die hij bleef verdedigen ondanks de vele bezwaren en meningen. Ondanks deze waardering wordt er in de vergadering zuinigjes omgesprongen met de pensioentoekenning aan de weduwe en de twee kinderen. De ingenieur had een jaartracment van f 3.000,00. Het dagelijks bestuur doet een voorstel om de weduwe een pensioen van f 1.000,00 toe te kennen. De vergadering twijfelt echter over de toekenning van een bedrag ergens tussen de f 500, 00 en f 800, 00 per jaar, mede gelet op het feit dat beide kinderen oud genoeg geacht worden om in hun eigen onderhoud te voorzien. De heer Van Wickevoort Crommelin houdt de vergadering voor dat er vroeger immer werd geklaagd over te hoog water en dat

dankzij de ingenieur de Lijnden werd vernieuwd en dat de gunstige resultaten daarvan niet uitgebleven zijn. Na enige discussie gaat de meerderheid van het bestuur uiteindelijk akkoord met het voorgestelde pensioen.
[zie ordner 2002-I]

Het herstel van de schoorsteen van gemaal de Cruquius wordt opgedragen aan B.L. de Ridder, ingenieur te Den Haag, voor de totale som van f 1,100.
In de vergadering van 29 november wordt medegedeeld dat ook de bouw van een nieuwe schoorsteen voor gemaal Leeghwater is voltooid.
Bij de begrotingsbesprekingen komt aan de orde de voorgestelde vervanging van de eiken stortvloer van de Cruquius, de financiële commissie stelt voor dit in twee gedeelten te doen, net als destijds bij gemaal Leeghwater.

Het polderpeil, sinds 1876 vastgesteld op 5.20 m. – A.P., wordt al jaren lang gehouden op 5.35 á 5.40 m. – A.P.
Voorgesteld wordt om dat besluit in te trekken en het “voortaan aan de prudentie van Dijkgraaf en Heemraden over te laten, en wel in dier voege, dat zooveel mogelijk tot 5.40 m. – A.P. wordt gehouden”. Hiertoe wordt met 9 tegen 4 tegenstemmen en onthouding van stemming door Dijkgraaf en Heemraden besloten.

In het polderbestuur wordt gesproken over de plannen van de heer Sanders en van de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij betreffende de aanleg van spoorwegen in en door de polder.